

**TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOLI
TALLINNA KOLLEDŽ**

Majandusarvestus

Marit Malm

**ALKOHOLI- JA TUBAKAAKTSIISI MUUTUSTE MÕJU
ALKOHOLI JA TUBAKA TARBIMISELE NING EESTI
RIIGIEELARVELE**

Lõputöö

Juhendaja: Pille Kaarlõp, *MA*

Tallinn 2016

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. ALKOHOLI- JA TUBAKAAKTSIIS EESTIS.....	5
1.1. Aktsiisi mõiste ja olemus.....	5
1.2. Ülevaade alkoholi- ja tubakaaktsiisist	7
1.3. Euroopa Liidust tulenevad nõuded alkoholi- ja tubakaaktsiisile.....	11
2. AKTSIISIMÄÄRADE MUUTUSTE MÕJU ALKOHOLI JA TUBAKA TARBIMISELE .	16
2.1. Alkoholi ja tubaka tarbimine ühiskonnas	16
2.2. Eestis aktsiisiga maksustatud toodete alternatiivid tarbijatele	20
2.3. Alkoholi ja tubaka tarbimise muutus.....	24
3. AKTSIISIMÄÄRADE MUUTUSE MÕJU RIIGIEELARVELE	33
3.1. Alkoholi- ja tubakaaktsiisi osa riigieelarves.....	33
3.2. Alkoholi- ja tubakaaktsiisi muutused aastatel 2004–2015	36
3.3. Alkoholi- ja tubakaaktsiisi muutuse mõju riigieelarvele tulevikus	41
KOKKUVÕTE	44
VIIDATUD KIRJANDUS	46
LISAD	49
Lisa 1. Sigarettide aktsiisimäärad Euroopa Liidus	49
Lisa 2. Tubakatoodete aktsiisimäärad 2009–2014.....	51
Lisa 3. Alkohoolsete jookide aktsiis EL-i riikides.....	51
Lisa 4. Õlle ja kange alkoholi aktsiisi arvutused	53
Lisa 5. Alkoholi aktsiisimäärad	53
Lisa 6. Alkohoolsete jookide Protsentuaalselt aktsiis.....	54
Lisa 7. Riigieelarvesse laekunud aktsiisitulu kaubagrupiti.....	54
SUMMARY	55

SISSEJUHATUS

Kõik inimesed tarbivad iga päev tooteid. Kõik tooted, mida müüakse kauplustes, on maksustatud erinevate maksudega. Tootele on alati kehtestatud käibemaks. Peale selle võib riik kehtestada ka teisi makse. Näiteks makse, mis piiraksid toodete ostmist nagu magusamaks ning erinevad aktsiisid. Magusamaksu ei ole Eestis kehtestatud, kuid Soomes on see sisse seatud. Samas aktsiisid on üle Euroopa kehtestatud.

Eesti Vabariigis on tubaka- ja alkoholitooted maksustatud aktsiisiga. Viimasel ajal on igal aastal alkoholi- ja tubakaaktsiisi tõstetud. 2015. a suvel ja aasta lõpus oli uudistes teade, et aktsiisimäärad tõusevad taas. Järjest enam rõhutatakse keskkonnale ja tervisele kahjulike toodete maksustamise vajadust. Tubakatoodete ja alkoholsete jookide tarbimine kahjustab nii tarbija kui ka kaudselt teiste inimeste tervist. Nende toodete aktsiisimaksu suurendamise eesmärgiks on vähendada tarbimist ja tuua lisatulu riigieelarvesse.

Sellest tulenevalt on lõputöö eesmärgiks hinnata ja analüüsida alkoholi- ja tubakaaktsiisi muudatuste mõju alkoholi ja tubaka tarbimisele ning Eesti riigieelarvele.

Varem on uuritud alkoholi ja tubaka aktsiisimäära muutmise mõju tarbimisele. Kuid sellist uurimust, kus oleks selgitatud tubaka ja alkoholi aktsiisimäärade muutuste mõju nii riigieelarvele kui ka tarbimisele, ei ole tehtud. Alkoholiaktsiisi muutuse mõju tarbimisele ja riigieelarvele on rohkem uuritud kui tubakatoodete aktsiisi muutuse mõju.

Töös on kasutatud kvantitatiivset uurimismeetodit. Informatsioon on kogutud erinevatest andmebaasidest. Informatsiooni võrdlemisel on kasutatud ökonomeetrilist meetodit. On tehtud majanduspoliitilist analüüsi ja püstitatud neli majandusteoreetilist uurimisülesannet:

- 1) analüüsida alkoholi- ja tubakaaktsiisi muudatuste mõju alkoholi ja tubaka tarbimisele;
- 2) hinnata, kuidas on omavahel seotud aktsiisimäära muudatus, sissetuleku muutus ja tarbimine;
- 3) analüüsida alkoholi- ja tubakaaktsiisi muudatuste mõju Eesti riigieelarvele;
- 4) hinnata aktsiisimäära muudatuste mõju Eesti riigieelarvele tulevikus.

Töö autor ei uurinud eraldi alkoholi- ja tubakatoodete tarbimise muutust, vaid kasutas Eesti Konjunktuuriinstituudi (EKI) läbiviidud uuringu andmeid. Alkoholi- ja tubakatoodete tarbimise kohta on saadud andmed EKI kolmest uuringust: „Illegaalse alkoholi tarbimine ja kaubandus Eestis 2014“, „Illegaalsete tubakatoodete tarbimine ja kaubandus Eestis 2014“ ja „Alkoholi turg, tarbimine ja kaubandus Eestis 2014“. Esimesed kaks uuringut on tehtud elanike hinnangu alusel ning küsitlusele vastas umbes 800 Eesti elanikku vanuses 18–73. Kolmas uuring on EKI iga-aastane ülevaade alkoholi turu, tarbimise ja kaubanduse kohta.

Tarbijate sissetuleku, tarbijahinnaindeksi ning riigieelarvesse laekunud aktsiisitulude andmed on saadud Eesti Statistikaametist. Lisaks on töös kasutatud Rahandusministeeriumi, Maksu- ja Tolliameti andmeid. Andmetöötlusprogrammidest on lõputöös kasutatud Microsoft Office Excelit.

Lõputöös on kolm põhipeatükki, mis jagunevad omakorda alapeatükkideks. Esimene peatükk on teoreetiline. Selles peatükis on lähemalt lahti seletatud aktsiisi ning alkoholi- ja tubakaaktsiisi olemus. Kolmandas osas on teoreetiline käsitus Euroopa Liidu kehtestatud nõuetest tubaka- ja alkoholiaktsiisile.

Teises põhipeatükis hinnatakse, milline on aktsiisimäärade muutuste mõju alkoholi ja tubaka tarbimisele. Selleks kasutatakse empiirilist analüüsi. Esiteks uuritakse, kui palju on tarbijaid, keda aktsiisi muutmine mõjutab. Järgnevalt selgitatakse välja, millised on Eestis aktsiisiga maksustatud toodete alternatiivtooted tarbijatele. Viimases alapeatükis analüüsitakse erinevaid statistilisi andmeid võrreldes, kuidas aktsiisimäärade muutus tarbijaid mõjutab. Hinnatakse, kuidas on omavahel seotud aktsiisimäära muutus, sissetuleku muutus ja tarbimine ning seost tarbijahinnaindeksi ja aktsiisimäärade muutuste vahel.

Kolmandas peatükis selgitatakse välja aktsiisimäärade muutuse mõju riigieelarvele. Kõigepealt hinnatakse, kui suure osa riigieelarvest moodustavad tulud alkoholi- ja tubakaaktsiisist. Teises alapeatükis analüüsitakse ja uuritakse, kuidas aktsiisimäärade muutused aastatel 2004–2015 on mõjutanud riigieelarvet. Analüüsitakse aktsiisitulu laekumist protsentuaalselt alkoholi- ja tubakarühmade lõikes ning seost Lafferi kõveraga. Tuuakse välja alkoholi- ja tubakaaktsiisi laekumise prognoos ja tegelikkus aastatel 2013–2015 ning analüüsitakse riigieelarvesse laekumata jäänud aktsiisitulu. Kolmandas alapeatükis hinnatakse aktsiiside mõju riigieelarvele tulevikus.

1. ALKOHOLI- JA TUBAKAAKTSIIS EESTIS

1.1. Aktsiisi mõiste ja olemus

Iga inimene teab, mis on maks. Enamik inimesi teab, milliseid makse nad maksavad. Otsesed maksud on inimestele tuttavamad, kuna need avaldavad otsest mõju inimese sissetulekule. Kaudsetest maksudest on enim tuntud käibemaks, mis on näha ostukviitungil. Aktsiis on ka kaudne maks, mida iga tarbija maksab, ostes aktsiisiga maksustatud tooteid. Kuid mis on aktsiis ja miks on see kehtestatud teatud toodetele?

Aktsiis on üks vanemaid maksustamise vorme maailmas. Soolaaktsiis kehtestati kullakaevandusele Euroopas keskajal, sest tarneallikaid oli vähe ning aktsiisi maksmist sai kergesti kontrollida. 16. ja 17. sajandil kehtestas Holland tootemaksu õllele, suhkrule, soolale, alkoholile ja teistele kaupadele. Hollandist levis toodete maksustamine teistesse Euroopa riikidesse. Paljud Saksamaa maakonnad järgisid Hollandi eeskju. Hiljem kehtestati aktsiisid Inglismaal ja Inglismaa kolooniates, sealhulgas USA-s. 19. sajandil mitmed madalad aktsiisid kaotati, sest need ei andnud piisavalt tulu. Alles jäi aktsiisimaks enim tarbitud kaupadele nagu tubakas, alkohol ja kütus. Aktsiisimaksule ei pööratud erilist tähelepanu professionaalses kirjanduses enne 20. sajandit. Nüüd on see muutunud. Aktsiisid on tänapäeval suure tähelepanu all, sest ühiskonna teadlikkus kahjulikest ainetest ja toodetest on tõusnud. (19, lk 16)

Eestis võeti aktsiisimaks kasutusele pärast Eesti Vabariigi taasiseseisvumist. Ajalooliselt on tuntud Eestis nii algtootja, tööstuse kui ka hulgimüüja aktsiise. Algtootja aktsiis tähendas, et maks tuli tasuda otsekohe, kui näiteks teravili koristati põllult või kivisüsi toodi kaevandusest välja. Tööstuslootja aktsiis tähendas, et aktsiis tuli tasuda, kui tubakas või piiritus tehasest väljus, ning selle edasitöötledjad pidid siduma märkimisväärse hulga oma finantsvahenditest aktsiisi alla, et toota näiteks piiritusest viina või likööri. Selline süsteem kehtis Eestis 2000. aastani. Koos riikliku bürokraatia ja haldussuutlikkuse kasvuga on tänapäeva Eestis üle mindud „lõplikku tarbimist“ koormavale maksusüsteemile, s.t maks tasutakse alles siis, kui kaup antakse üle enamasti hulgimüüjalt, harvemini tootjalt jaemüüjatele. (20, lk 302)

Aktsiis on kaudne tootemaks, millega riik maksustab teatud konkreetset kaubagrupperi. Kaudne maks liidetakse kauba või teenuse hinnale ja selle tasub lõpptarbija. Kaudsed maksud on käibemaks, aktsiis ja tollimaks. Tootemaks lisatakse neile toodetele ja teenustele, mille tarbimist püütakse vähendada. Tootemaksud on hasartmängumaks, keskkonnamaks ja aktsiis. Aktsiis on perioodiline ja ühekordne maks. Aktsiisile kehtib sihtkohamaa printsiip: aktsiisikohustus tekib kas toote aktsiisilaost väljastamisel või kauba importimisel enne tollipiiri ületamist. Aktsiisimaksul on kaks põhilist eesmärki: regulatiivne ja fiskaalne. Regulatiivne eesmärk on piirata tarbimist. Fiskaalne eesmärk on saada tulu riigieelarvesse.

Aktsiisiga maksustatud kaubad maksustatakse üldises korras ka käibemaksuga. Aktsiis suurendab käibemaksuga maksustatavat väärtust. Aktsiise ei saa maksutehnilises mõttes siiski vaadelda käibemaksu lisaprotsendina, sest aktsiiside administreerimine toimub omaette eeskirjade kohaselt, mis ei ole käibemaksuarvestusega seotud. Aktsiis jääb tarbijale varjatumaks kui käibemaks, sest müüja ei näita arvetel kauba hinnas sisalduvat aktsiisi.(11) Eestis on aktsiisid kehtestatud tubakale, kütusele, pakendile, elektrienergiale ja alkoholile.

On kaks võimalust, kuidas toodet aktsiisiga maksustada. Esimene on fikseeritud maksu kehtestamine, s.t kindel tasu summana ühele tootele (eurodes liitri kohta). Teine võimalus on konkreetne osa (nt 30%) toote jaehinnast. Eestis on kehtestatud konkreetsete maksumäärad alkoholsetele jookidele. Tubakatoodete aktsiisil on nii fikseeritud määr kui ka konkreetne osa toote jaehinnast. Fikseeritud aktsiisimäärasid on valitsusel kergem määrata ja lihtsam hallata. Samas aktsiisi väärtuseline määr toote hinnast peab paremat sammu inflatsiooniga. Teisalt proportsionaalne maks on muutlikum, sest see sõltub hinna kõikumisest. (6, lk 111)

Aktsiisimäära optimaalse tasakaalu seadistamine konkreetse ja väärtuselise komponendi vahel sõltub valitsuse eesmärgist. Ei ole olemas optimaalset lahendust fikseeritud ja proportsionaalse maksumäära vahel, sest tasakaal sõltub konkreetsest turust ja eesmärkidest. Eesmärgiks võib olla maksimaalse maksutulu saamine, prognoositava ja stabiilse tulu tagamine või tarbijate käitumise mõjutamine. (6, lk 112)

Eestis on kehtestatud õllele ja kangele alkoholile joogi kangusest sõltuv aktsiisimaksu määr. Maksumäär sõltub etanoolisisaldusest ühe mahuprotsendi kohta hektoliitris. Kangemal joogil on kõrgem aktsiis. Muudele alkoholsetele jookidele on fikseeritud maksumäär hektoliitri kohta, sõltumata joogi kangusest. Tubakatoodetele jagunevad maksumäärad grupiti. Sigarettidele on kehtestatud minimaalne aktsiisimäär 1000 sigareti kohta. Eestis kehtestatud minimaalne

aktsiisimäär on madalam kui Eestis kõige odavama sigaretipaki aktsiis. Sigarettidele on Eestis kasutusel aktsiisimäär 1000 tüki kohta + 34% maksimaalsest jaehinnast. Suitsetamistubakal, sigarillodel ja sigaritel on fikseeritud aktsiisimäär.

1.2. Ülevaade alkoholi- ja tubakaaktsiisist

Alkoholi valmistatakse taimsest toorainest, mis sisaldab tärklisi või suhkrut. Alkohoolsetes jookides on viinapiiritus ehk etanool. Maailmas on suur valik alkohoolseid jooke, mida tarvitatakse. Alkohoolsed tooted erinevad üksteisest mahu, kanguse, tugevuse, oktaani ja alkoholisisalduse poolest. Üldlevinud on alkohol vedelal kujul. USA-s on välja töötatud alkoholipulber, millest saab alkohoolne jook, kui lisada vett. Mujal maailmas see ei ole seadusega lubatud.

Alkoholiks loetakse jooki, mille etanoolisisaldus on üle 1,2 mahuprotsendi (% vol), või õlut etanoolisisaldusega üle 0,5 mahuprotsendi. Alkoholiaktsiisiga maksustatakse Eestis toodetud, teisest Euroopa Liidu liikmesriigist Eestisse toimetatud ja Eestisse vabaks ringluseks imporditud õlu, vein, kääritatud jook, vahetoode ja muu alkohol (1). Alkoholiaktsiis on kehtestatud Eestis aktsiisiseadusega (ATKEAS – alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus).

Alkohoolsed joogid on maksustatud nende etanoolisisalduse järgi. Eestis on etanooli sisaldavad joogid jagatud viide rühma:

- 1) õlu või õlle ja mittealkohoolse joogi segu;
- 2) kääritatud jook või vein, mille etanoolisisaldus on $\leq 6\%$ – siia kuuluvad siider, lahjad veinid ja alkohoolsed karastusjoogid;
- 3) kääritatud jook või vein, mille etanoolisisaldus on $> 6\%$ – siia kuuluvad šampanja, vein, vahuvein;
- 4) vahetoode – siia kuuluvad portvein, liköör, šerri, vermut;
- 5) muu alkohol ehk kanged alkohoolsed joogid – siia kuuluvad brändi, viin, viski, rumm, konjak, kalvados, armanjak, džinn, tekiila.

Igale alkoholi rühmale on kehtestatud vastav aktsiis. Aktsiisimäärad kehtestab Eesti Vabariigi valitsus. Tabelis 1 on toodud alkoholi aktsiisimäärad alates 1. veebruarist 2016.

Tabel 1. Alkoholi aktsiisimäärad alates 1.02.2016

Toode	Aktsiisimäär (€)	Ühik
Õlu	8,30	Etanoolisisaldus ühe mahuprotsendi kohta hektoliitris
Kääritatud jook või vein, mille etanoolisisaldus on ≤6%	48,55	Hektoliiter
Kääritatud jook või vein, mille etanoolisisaldus on >6%	111,98	Hektoliiter
Vahetoode (alkoholikontsentraadid)	239,12	Hektoliiter
Muu alkohol, sh kange alkohol	21,72	Etanoolisisaldus ühe mahuprotsendi kohta hektoliitris

Allikas: Aktsiisimäärad (1)

Märkus. Väikeõlletootja, kes toodab õlut kuni 3000 hektoliitrit kalendriaastas, saab aktsiisisoodustust, talle on toodetud õlle aktsiisimäär 50% tavamäära.

Tabelist 1 võetud aktsiisimäärade järgi saab arvutada, kui palju konkreetselt mingis tooterühmas oleva alkohoolse joogi eest aktsiisi tuleb tasuda. Töö autor valis arvutusteks igast rühmast ühe alkohoolse joogi ning tegi arvutused (arvutused on näha lisa 4).

Õllele ja kangele alkoholile on kehtestatud aktsiisimäär proportsionaalselt etanoolisisaldusega hektoliitris. Pooleliitri õlle eest, mille etanoolisisaldus on 4,5%, makstakse aktsiisi 0,19 €. Sama koguse kangema õlle (7%) eest tasutakse aktsiisi 0,29 €, mis on 0,10 € rohkem kui lahjemal õllel. Pooleliitrisel pudelil viina eest (40%) tuleb maksta aktsiisi 4,34 €. Samas pooleliitrisel pudelil tekiila eest (35%) tuleb tasuda aktsiisi 3,8 €. See on 0,54 € vähem kui viina aktsiis. Õlle hinnast moodustab aktsiis ühe neljandiku, samal ajal kui kange alkoholi aktsiis on pea kolm neljandikku joogi hinnast. Õlle ja kange alkoholi aktsiisimäär sõltub joogi kangusest. Mida kangem jook, seda kõrgem on aktsiis.

Teistel alkohoolsetel jookidel on fikseeritud määr hektoliitri kohta. Pooleliitrisel siidri aktsiis on 0,24 €. See moodustab siidri hinnast 15%. Ühe 0,75-liitrisel pudelil veini eest, mille alkoholisisaldus on 12 mahuprotsenti, tuleb maksta aktsiisi 0,83 €. Odavamad veinid on kolm kuni neli eurot, aga kvaliteetsemad üle kümne euro pudel. Pudeli kolm eurot maksva veini aktsiis moodustab hinnast ühe kolmandiku. Veini hinnad on erinevad, need sõltuvad toote vanusest, piirkonnast ja kvaliteedist. Aktsiisimaks on kõikidel veinidel samaväärne. Kallimal veinil moodustab aktsiis väiksema osa hinnast.

Lasse Lehis toob Kuku Raadio saates „Maksumaksja“ välja, et riik saab 90% kange alkoholi pudeli hinnast maksude näol tagasi. Viina hinnast 50% on aktsiis, 17% käibemaks siis tegelikult sellest ülejäänud osast jällegi väga suure osa moodustavad alkoholitööstuse töötajate tööjõukulud ja nendega kaasnevad tööjõumaksud. Nii et kõige odavam viinamargi puhul on välja arvatud, et riik saab umbes 90% näiteks Laua Viina müügihinnast. Nii et ei maksa suitsu tõmbajaid ja napsusõpru nii väga hurjutada, sest nad on tegelikult Eesti riigile väga kasulikud. Nii selles mõttes, et nad oma igapäevaselt tarbimiselt põhiosa kannavad otse Eesti riigieelarvesse ja kui väga küüniliselt läheneda siis ka koormavad ka meie pensioni süsteemi oluliselt vähem kui korralike elukommetega inimesed. (10)

Tubakaaktsiisi olemus

Tubakas on taim perekonnast *Nicotiana* ja sellest valmistatud tooted on aktsiisi objektiks. Toodet, mis koosneb täielikult või osaliselt ainetest, mis ei ole saadud tubakast, aga muus osas vastab kirjeldatud tunnustele, käsitatakse vastavalt sigaretina või suitsetamistubakana. Sigari ja sigarillona käsitatakse ka tooteid, mis koosnevad osaliselt ainetest, mis ei ole saadud tubakast, aga mis muus osas vastavad sätestatud tunnustele, kui neil on looduslikust tubakast ümbrisleht või taastatud tubakast ümbrisleht ja katteleht või taastatud tubakast ümbrisleht. (20, lk 304)

Tubakatooted liigitatakse kahte gruppi: suitsetatavad ja suitsuvabad tubakatooted. Suitsetatavad tubakatooted on sigaret, sigarillo, sigar ja suitsetamistubakas. Suitsuvabad tubakatooted on närimistubakas, nuuskutubakas ja suukaudseks kasutamiseks mõeldud tubakas (huuletubakas ehk mokatubakas). Eestis on suitsuvaba tubakatoote käitlemine keelatud. Mokatubakas on laialt levinud Rootsis. Tallinna-Stockholmi vahelisel kruisil müüakse mokatubakat ning eestlastel on võimalus sealt seda hankida. Tubakaaktsiisiga maksustatakse Eestis toodetud ja Eestisse vabaks ringluseks imporditud suitsetamistubakas, sigaretid, sigarid ja sigarillod.

Eestis on aastast 2001 sigarettidele kasutusel kahekomponendiline aktsiisimäär. Aktsiis koosneb fikseeritud määrast ja proportsionaalsest määrast. Fikseeritud määr väljendatakse 1000 sigareti kohta ja proportsionaalne määr protsendina sigarettide maksimaalsest jaehinnast. Maksimaalne jaehind trükitakse maksumärgile ning sellest kallima hinnaga ei lubata sigarette müüa. Alates 2010. a hakkas kehtima kahe maksumäära kogusumma alampiir. Miinimumaktsiisi eesmärk on takistada odavamate ja vähem kvaliteetsete tubakatoodete müüki. (21)

Tabelis 2 on toodud praegu kehtivad aktsiisimäärad. Uued aktsiisimäärad hakkavad kehtima juunist 2016. Tarbija peab maksma sigaretipaki eest sama summa, mis on märgitud maksu-märgile. Kõrgemat hinda ei tohi sigaretipaki eest küsida.

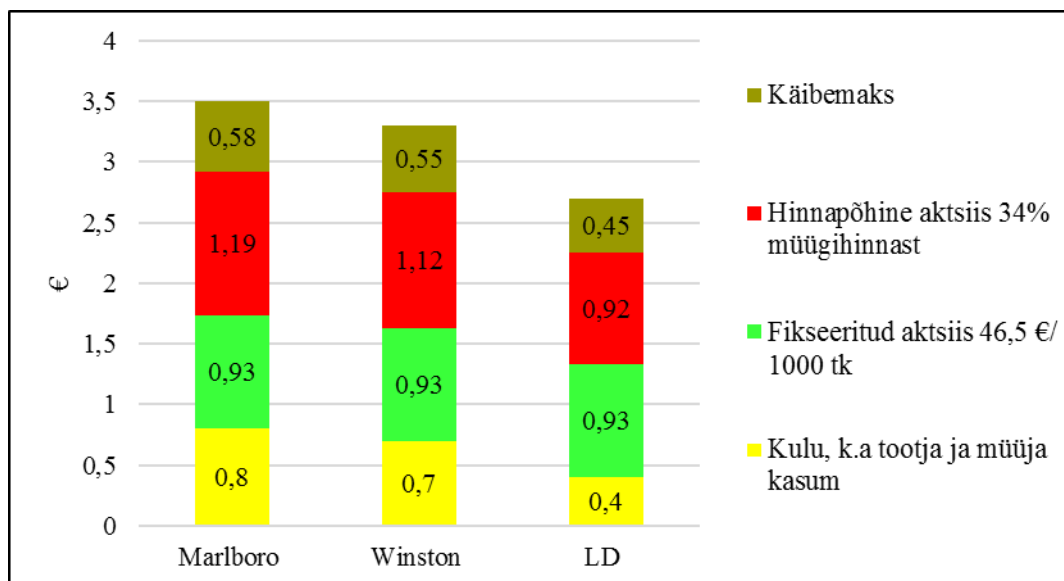
Tabel 2. Eestis kehtivad tubakatoodete aktsiisimäärad alates 01.01.2014

Toode	Aktsiisimäär alates 01.01.2014 (€)
Sigaretid	46,50/1000 tükki + 34% max jaehinnast
	90/1000 tükki
Sigarillod	211/1000 tükki
Sigarid	211/1000 tükki
Suitsetamistubakas	61/kg

Allikas: Aktsiisimäärad (1)

Kõige rohkem pööratakse aktsiiside muutmisel tähelepanu sigarettidele, sest neid tarbitakse enim. Suitsetamistubakas on alternatiiv sigarettidele. Suitsetamistubakast saab ise valmistada sigarette. Sigarillode ja sigarite tarbimine on Eestis vähem levinud.

Jooniselt 1 on näha, kui suure osa sigareti hinnast moodustab aktsiis. Riigi kehtestatud miinimumaktsiis on 1,7 € paki kohta. Kõige soodsam Eestis müügil olev sigaretipakk maksab 2,70 €, millest aktsiis on 1,85 €. Eestis müüdavatel sigaretitoodetel on miinimumist kõrgem aktsiisimäär. Jooniselt on näha, et tootja ja müüja kulu, k.a kasum kõige odavamast suitsupakki tootes on 0,4 € paki pealt. Fikseeritud aktsiis on kõikidel suitsumarkidel ühesuurune. Fikseeritud aktsiisile lisandub proportsionaalne maks, mis on 34% suitsupaki jaehinnast. Aktsiis arvestatakse ka käibemaksu pealt.

Joonis 1. Kolme kaubamärgi sigarettide hinna struktuur

Allikas: Tubakaaktsiisi analüüs KPMG 2015 (21)

Tubakatoodetele ning alkoholsetele jookidele, mille etanoolisisaldus on üle 22 mahuprotsendi, tuleb lisada maksumärk. Maksumärk tõendab aktsiisi tasumist. Maksumärgile on kehtestatud eritunnused (eripaber, eriline muster ja muud turvaelemendid). Eritunnused on kehtestatud, et takistada maksumärgi võltsimist kopeerimise teel või muul viisil.

1.3. Euroopa Liidust tulenevad nõuded alkoholi- ja tubakaaktsiisile

Eesti taasiseseisvumise järel kuni aastani 2004 määras vabariigi valitsus ise tubaka- ja alkoholitoodete aktsiisimäärad. Aastal 2004 liitus Eesti Euroopa Liiduga (EL). Euroopa Liidu eesmärk on ühendusse kuuluvate riikide koostöö majanduses ja poliitikas. Praegu on Euroopa Liidul 28 liikmesriiki. Liikmesriikide vahel on ühtsustatud seadusandlus, mis peab garanteerima kapitali, teenuste ja kaupade vaba liikumise Euroopa Liidu piires. 12 riigis on kasutusele võetud ühine valuuta euro. Alkoholi- ja tubakaaktsiisile on Euroopa Liit kehtestanud oma nõuded. Selles alapeatükis vaadeldakse lähemalt, millised nõuded on kehtestanud alkoholi ja tubaka aktsiisimaksule Euroopa Liit.

Aastal 2004 olid Eestis madalamad aktsiisimäärad kui mujal Euroopas. Euroopa Liidul oli tahe aktsiisimaksud Euroopa Liidu siseselt kooskõlastada. Siseturu seisukohalt vajasisid harmoniseerimist eeskätt tubaka, alkoholi ning mineraalõlide aktsiisimaks. Euroopa Liit on kehtestanud alkoholile ja tubakale aktsiisimäära miinimumi, millest madalamad ei tohi

liikmesriikide vastavad aktsiisimäärad olla. Pärast EL-iga liitumist on Eestis aktsiisid ainult tõusnud. See tõus kestab Eestis seni, kuni aktsiisid jõuavad teiste riikidega samale tasemele. (8)

1993. aastal käivitati EL-i õigusaktidega liikmesriikide vahel ühtsed aktsiisimäärad. Ühiseid maksusüsteeme oli vaja piiriülese kauplemise hõlbustamiseks. Selleks võeti vastu EL-i õigusaktid, et tagada ühisel turul teatud toodetele ühesugused aktsiisimäärad. Euroopa Liit kehtestas kõigile liikmesriikidele teatud toodete miinimumaktsiisimäära. Euroopa Liidus tuleb seaduse järgi kehtestada aktsiis alkoholile, tubakale ja energiale.(8)

Tabelis 3 on välja toodud Euroopa Liidus kehtestatud miinimumaktsiisimäärad alkoholile. Veinile on kehtestatud nullaktsiis. Iga riik saab ise otsustada, millise aktsiisimäära alkoholile kehtestab, peasi et see oleks miinimumaktsiisimäärast suurem. Seisuga 01.01.2015 ei ole Bulgaaria, Horvaatia, Hispaania, Küpros, Itaalia, Tšehhi, Luksemburg, Ungari, Rumeenia, Austria ja Portugal kehtestanud veiniaktsiisi. Eestis on kehtestatud veinile aktsiisimäär 111,98 eurot hektoliitri kohta. See määr kehtib ka veinile, mis on Eestisse imporditud 0% määraga riigist, sest aktsiisidele kehtib sihtkohamaa printsiip. Õlle aktsiisimäär on Eestis mitu korda kõrgem kui EL-i miinimum. Kange alkoholi EL-i minimaalne aktsiisimäär on 550 € puhta alkoholi hektoliitri kohta, Eestis on vastav aktsiisimäär 913,28 €.

Tabel 3. Euroopa Liidu minimaalsed alkoholi aktsiisimäärad (seisuga 01.01.2015)

Toode	Ühik	Miinimumaktsiisimäär (€)
Õlu	Etanoolisisaldus ühe mahuprotsendi kohta hektoliitris	1,87
Vein (mullita ja mulliga)	Hektoliiter	0
Vahetoodang (nt portvein, šerri)	Hektoliiter	45
Muu alkohol, sh kange alkohol	Puhas alkohol hektoliitri kohta	550

Allikas: Euroopa Komisjon (8)

Lisas 3 on toodu EL-i liikmesriikide alkoholi aktsiisimäärad seisuga 01.01.2015. Kõige kõrgemad kange alkoholi aktsiisimäärad on Norras, Islandil ja Soomes. Norras on kange alkoholi aktsiisimäär üle poole kõrgem kui Irimaal, vastavalt 88 € ja 42,57 € liitri 100% alkoholi kohta. Eesti on kümnendal kohal. Kõige madalam aktsiisimäär kangele alkoholile on Bulgaarias, mis on veidi kõrgem kui EL-i miinimum. Kõige kõrgemad veini aktsiisimäärad on Norras, Islandil ja Irimaal. Pea pooltel riikidest ei ole kehtestatud veinile aktsiisimaksu. Valdav osa neist riikidest

paikneb Lõuna-Euroopas, kus veini tootmine on põllumajandusharu. Samamoodi on kõige kõrgem õlle aktsiisimäär Norras – 57 € liitri 100% alkoholi kohta. Eesti on 11. kohal. Kõige madalam aktsiisimäär on Bulgaarial. Õlle aktsiisimäär on madal ka Saksamaal ja Luksemburgis. Eestis on alkoholile kehtestatud aktsiisid miinimumist tunduvalt kõrgemad.

Alkoholsete toodete maksustamise põhimõtteline küsimus seisneb selles, mil määral erinevad tooted üksteisega konkureerivad. Euroopa Komisjon ja Euroopa Kohus on seisukohal, et kõik alkohoolsed joogid on asendatavad ja üksteisega konkureerivad tooted. Euroopa Komisjon on teinud mitmeid ettepanekuid, et kõigis liikmesriikides peaksid olema võrdväärsed aktsiisid. Paraku sellise kokkuleppeni ei ole jõutud ning Euroopa Liidus on kehtestatud aktsiisi alam- ja piirmäärad, mis pikemas perspektiivis peaksid üksteisele lähenema. (9)

Tubakaaktsiisile on ka kehtestatud EL-i miinimumaktsiisimäärad. Tubakaaktsiis koosneb proportsionaalsest ja fikseeritud maksuosast. Euroopa Nõukogu on kehtestanud tingimused sigarettide aktsiisile, millele tubakaaktsiisi alammäär vastama peab.

Vastavalt Euroopa Nõukogu direktiividele 2011/64/EL peab sigarettide aktsiisi alammäär vastama järgmistele tingimustele (1).

1. Aktsiisimäär on 90 eurot 1000 sigareti kohta, sõltumata jaehinnast.
2. Aktsiisimäär peab moodustama vähemalt 60% sigarettide kaalutud keskmisest jaehinnast.
3. Aktsiisimäär peab koosnema fikseeritud määrast ja proportsionaalsest määrast, kusjuures fikseeritud määr ei tohi olla alla 7,5% ega üle 76,5% kogu maksukoormuse (käibemaks ja aktsiis) summast kokku.

Need nõuded on kehtestatud ainult sigarettidele. Teistele tubakatoodetele on kehtestanud tabelis 4 toodud miinimumaktsiisimäärad. Ühele sigaretipakile, kus on 20 sigaretti, on minimaalne aktsiisimäär 1,80 €. Eestis müüdavatel sigarettidel on minimaalsest kõrgem aktsiis. Odavaima Eestis müüdava sigaretipaki aktsiis on 1,85 €. Sigaritel, sigarillodel ja suitsetamistubakal on Eestis EL-i alammääradest kõrgem maksumäär.

Tabel 4. Euroopa Liidu minimaalsed tubaka aktsiisimäärad (seisuga 01.01.2015)

Toode	EL-i aktsiisi alammäärad
Sigaretid	90 € 1000 sigareti kohta, kuid mitte vähem kui 60% sigarettide kaalutud keskmisest hinnast
Sigarid ja sigarillod (1000 sigari või sigarillo kohta)	12 € või 5% jaehinnast
Sigarettideks keeratav suitsetamistubakas (kg kohta)	47 € või 43% jaehinnast
Muu suitsetamistubakas (kg kohta)	22 € või 20% jaehinnast

Allikas: Euroopa Komisjon (8)

Lisas 1 on toodud sigarettidele kehtestatud aktsiisimäär EL-i maades. Eestis on sigarettide aktsiis üks madalamaid. Suurbritannias ja Irimaal on kõige kõrgemad aktsiisid, samuti maksavad sigaretid seal kõige rohkem. Suurbritannias maksab sigaretipakk üle kümne euro ja aktsiis on seitse eurot. Eestis jääb sigaretipaki hind kolme euro juurde ja aktsiis on kaks eurot. Suurbritannias ja Eestis erineb sigarettide hind märkimisväärselt.

Kui võrrelda sigarettidele Eestis ja naaberriikides kehtestatud aktsiisimäära, siis Lätil on see madalam ja Soomel kõrgem. Eestil on aega viia sigarettide minimaalne aktsiisimäär EL-i miinimummäära tasemele kuni 31. detsembrini 2017. See on üks põhjustest, miks Eesti valitsus tõstab tubaka aktsiisimäärasid. Nagu Eesti peavad ka Läti, Kreeka, Leedu, Ungari, Rumeenia, Poola, Bulgaaria ja Kreeka viima minimaalse aktsiisimäära vastavusse EL-i miinimum aktsiisimääraga.

EL-i direktiivid lubavad kehtestada riikidel aktsiise ka teistele kaupadele peale tubaka, alkoholi ja mootorõli. Riikide kehtestatud maksud ei tohi olla vastuolus üldise kaupade ja teenuste vaba liikumise põhimõtetega. Näiteks ei tohi diskrimineerida teiste liikmesriikide tooteid. (11)

Euroopa Liiduga ühinemisel kadus Eesti ja teiste liikmesriikide vaheline tollipiir, kuid aktsiise rakendatakse endiselt sihtkohamaa põhimõtte kohaselt. Maksustamine sõltub sellest, kas kauba ostja on teise riigi ettevõtja või eratarbija. Kui aktsiisikaup lähetatakse ühe liikmesriigi aktsiisilaost teise liikmesriigi aktsiisilattu või registreeritud kauplejale, siis rakendatakse lähetajariigis maksuvabastust ja maksustamine toimub sihtkohariigis sealsete maksumäärade järgi. (11)

Neis riikides, kus on kõrge aktsiisimäär, on see kerge tulu riigieelarvesse. Hoolimata kõrge aktsiisist tarbivad inimesed tooteid. Kõrge aktsiisi kehtestamisega võib kaasneda oht, et tooteid hakatakse ostma naaberriikidest, kus aktsiis on madalam. Sellepärast püüabki Euroopa Liit saada aktsiisi ühtlaseks, et toodete hinnad oleksid ühenduses võrdväärsed.

2. AKTSIISIMÄÄRADE MUUTUSTE MÕJU ALKOHOLI JA TUBAKA TARBIMISELE

Üks aktuaalsemaid teemasid ühiskonnas on alkoholi ja tubakatoodete tarbimine. Selleks on mitmeid põhjusi. Inimeste teadlikkus tervislikust eluviisist on tõusnud, alkoholi ja tubakatoodete liigtarbimine kahjustab inimeste tervist, alkoholi tarbimine teeb osa inimesi vägivaldseks, põhjustab õnnetusi jne. Tarbija käitumine sõltub mitmesugustest teguritest. Alkoholi ja tubakatoodete ostmist mõjutavad sellised tegurid nagu tarbija sissetulek, maitse-eelistused, ostuootused, teiste tarbijate arv turul ja asenduskaubad turul. Aktsiiside eesmärk on piirata tarbimist ehk muuta tarbija käitumist. Selles peatükis uuritakse, kas aktsiiside muutmine mõjutab olulisel määral tarbimist.

2.1. Alkoholi ja tubaka tarbimine ühiskonnas

Alustuseks tuleb lähemalt tutvust teha alkoholi ja tubakatoodete tarbijatega ning selgeks teha, kui palju on tarbijaid, keda aktsiiside muutmine mõjutab. Selleks on töö autor kogunud erinevat informatsiooni tarbijatest. Kes on tarbija ja mida tarbitakse enim?

Alkoholseid jooke võivad tarbida kõik täisealised inimesed. Iga aasta korraldab Eesti Konjunktuuriinstituut (EKI) uuringu „Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud“ (13). 2015. aastal läbi viidud uuringu järgi tarvitas 2014. aastal 79% Eesti elanikkonnast alkoholi ja 21% elanikkonnast ei tarbinud üldse alkoholi.

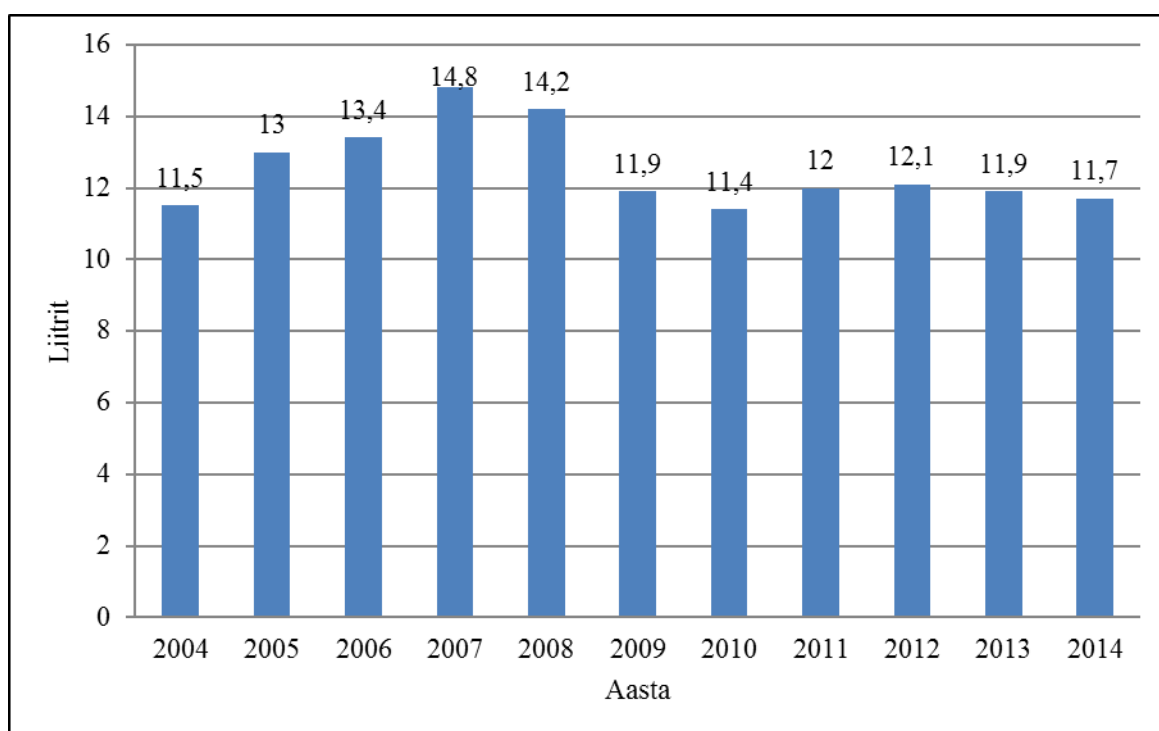
Küsitletud hindasid oma alkoholitarbimist järgmiselt:

- 48% hindas alkoholitarbimist väheseks;
- 29% hindas alkoholitarbimist mõõdukaks;
- 2% jõi enda hinnangul liiga palju.

Üks Eesti täiskasvanud elanik tarbis 2014. aastal 11,7 liitrit absoluutalkoholi (100-protsendiline alkohol). Alkoholsetest jookidest kõige laiem tarbijaskond on veinil (vahuveinil), mida tarbis 2014. aastal 56% täiskasvanud alkoholitarbijatest. Õlut tarbis 49%, kanget alkoholi 33% (viina

29%) täiskasvanud alkoholitarbijatest. *Long drink*'ide ja siidrite tarbijaid oli alkoholitarbijatest vastavalt 19% ja 16%. Kõige sagedamini tarvitatavaks alkohoolseks joogiks on õlu, mida iga päev jõi 6%, paar korda nädalas 14% ja 1–3 korda kuus 29% alkoholi tarbijatest. (14)

Aastast 2003 kuni 2014 on elanike alkohoolsete jookide tarbimine kõikunud (joonis 2). Kõige väiksem tarbimine on olnud aastal 2010, kus elaniku kohta tarbiti absoluutalkoholi 11,4 liitrit. Kõige suurem tarbimine elaniku kohta on olnud aastal 2007, kui tarbiti 14,8 liitrit absoluutalkoholi elaniku kohta. Aastal 2009 tarbimine vähenes järsult.

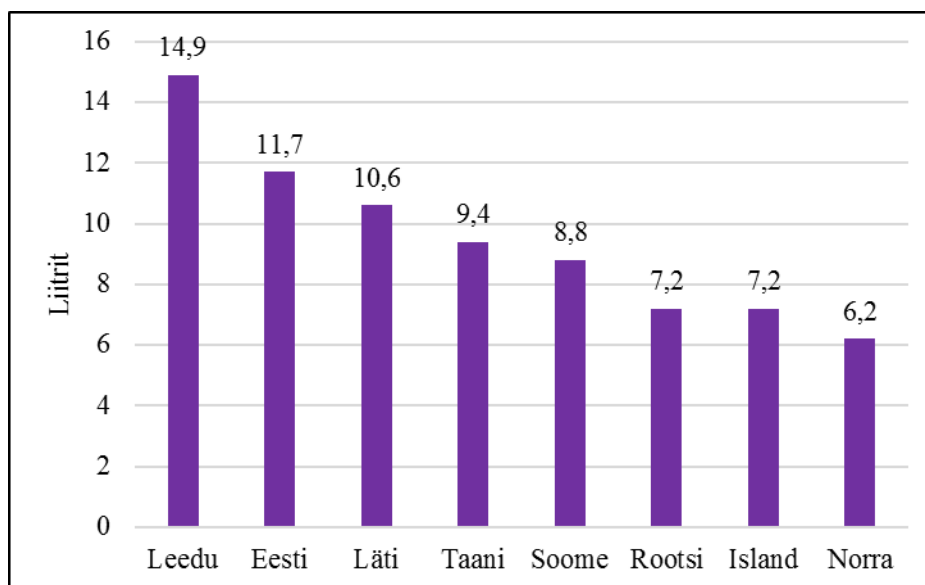
Joonis 2. Alkoholi tarvitamine elaniku kohta

Allikas: Alkoholi aastaraamat 2015 (14)

Maailma mastaabis ei ole Eesti kõige suurem alkoholi tarbija. WHO (Maailma Terviseorganisatsioon) raportis on näha, et Eesti, Soomes ja Läti on väiksema alkoholitarbimisega kui Portugal, Valgevene ja Venemaa. Võrreldes Norra, Rootsi ja Lõuna-Ameerikaga tarbitakse Eestis rohkem alkoholi. Eesti oli 2010. aastal WHO andmete järgi Euroopas alkoholi tarbimiselt täiskasvanud elaniku kohta 9. kohal. (23)

Võrreldes Eesti tarbijaid Põhjamaade ja Balti riikidega (joonis 3), tarbiti Leedus kõige rohkem absoluutalkoholi elaniku kohta: 3,2 liitrit absoluutalkoholi elaniku kohta rohkem kui Eestis. Eesti on alkoholi tarbimiselt teisel kohal ja Läti kolmas. Põhjamaades tarbitakse vähem. Kõige vähem

tarbitakse alkoholi elaniku kohta Norras. Norras ja Islandil olid kõige kõrgemad alkoholi aktsiisimäärad. Nendes maades, kus on madalam aktsiis, tarbitakse alkoholiseid jooke rohkem.

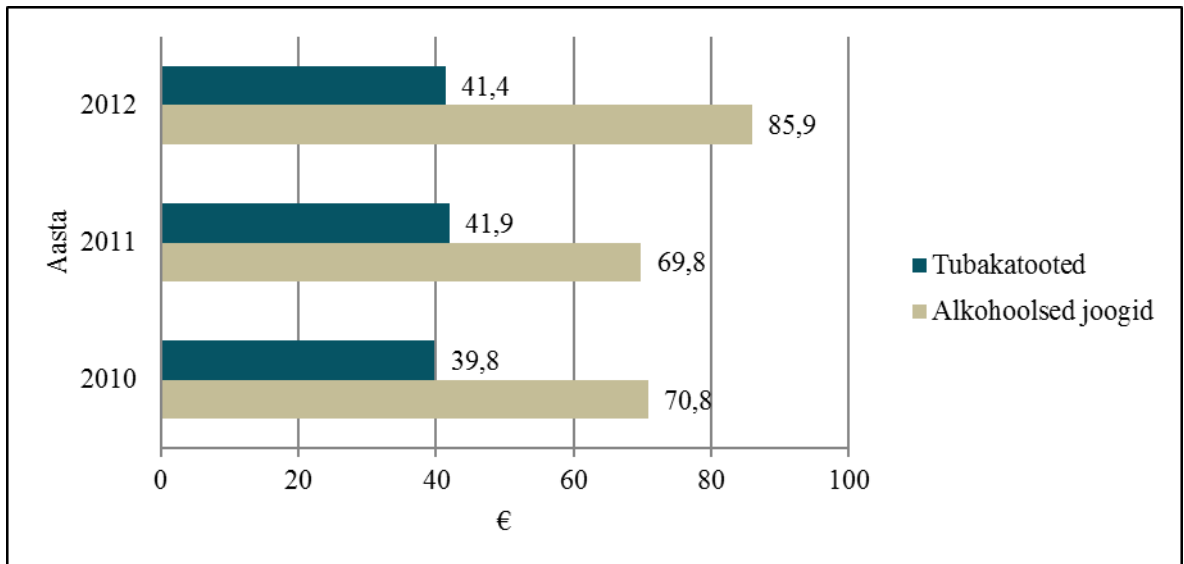

Joonis 3. Alkoholi tarbimine Põhjamaades ja Balti riikides aastal 2014

Allikas: Alkoholi aastaraamat 2015 (14)

Tubakatoodete tarbijaid on Eestis vähem. Iga päev suitsetas Eestis 2014. aastal 22% täiskasvanud elanikkonnast, mis teeb ligikaudu 190 000 inimest. Eestis suitsetavad naised kaks korda vähem kui mehed. Ülejäänud Euroopa riikides on suitsetamine naiste ja meeste seas peaaegu võrdne. (22)

2012. aastal oli Eestis 600 000 leibkonda, leibkonna keskmine suurus oli 2,2 inimest. Jooniselt 4 on näha, et 2012. aastal olid leibkonna ühe liikme kulutused alkoholitoodetele 85,9 € ja tubakatoodetele 41,4 €. Leibkonnaliikme kulutused tubakatoodetele aastal 2011 kasvasid 5,2% ja aastal 2012 vähenesid 1,2%. Kulutused alkoholitoodetele leibkonnaliikme kohta aastal 2011 vähenesid 1,4% ja aastal 2012 suurenesid 23,1%.

Joonis 4. Leibkonnaliikme kulutused aastas tubakatoodetele ja alkohoolsetele jookidele

Allikas: Andmed statistika andmebaasist, autori joonis

Eestis tarbitakse suhteliselt rohkesti tubaka- ja alkoholitooteid.

Peamised põhjused, mida inimesed ise EKI uuringus alkohoolsete jookide tarbimise kohta välja on toonud:

- tähtpäevade puhul on kombeks;
- tarbimine seltskonna mõttes;
- alkohoolsed joogid maitsevad.

Peamised põhjused, mida inimesed tubakatoodete tarbimise kohta ise välja on toonud (16):

- sotsiaalsed põhjused (nt sotsiaalne võrgustik, tutvusringkonna mõju, töötus jne);
- arvamus, et suitsetamine annab energiat ning vähendab stressi;
- ei usuta, et suitsetamine kahjustab tervist;
- füüsiline ja vaimne sõltuvus tubaka tarvitamisest.

Alkoholi ja tubakatoodete tarbimine on laialdaselt levinud ka alaealiste hulgas. Eestis on seaduslikult keelatud alkoholi ja tubaka müük alaealistele. Alaealised saavad keelatud tooteid tutvusringkonnast või lasevad kellelgi teisel endale hankida. Eestis suitsetab iga päev 3,1% 11–15-aastastest lastest.

2.2. Eestis aktsiisiga maksustatud toodete alternatiivid tarbijatele

Alkoholi ja tubakatooteid saab käsitleda kui hüviseid. Tarbija on harjunud stabiilse hinnaga ühte hüvist ostma. Kui hüvise hind muutub, muutub ka tarbija käitumine. Tarbija võib otsida tootele asendustoote, mille hind on odavam, või võib osta vähem hüvist. Aktsiisimäära muutmine toob endaga kaasa hüvise hinna tõusu. Selles alapeatükis uuritakse, kas alkoholile ja tubakatoodetele on olemas alternatiivtooted ning millised alternatiivsed valikud on tarbijal.

Sigareti alternatiivtoode on e-sigaret. E-sigaret on hiljuti turule tulnud, neid on müügil nikotiiniga ja ilma nikotiiniga. E-sigaretil on meeldivam lõhn ning maitse kui tavalisel sigaretil. Inimestele on jäänud aramus, et e-sigaret on palju tervislikum kui tavaline sigaret, kuid see ei ole täiesti ohutu. E-sigareti vedelik koosneb tööstuslikust nikotiinist, millele on lisatud propüleenglükooli, glütseriini, erinevaid maitse- ja lõhnaaineid. Maailmas ei ole veel piisavalt tehtud uuringuid e-sigareti kahjulikkusest, aga need uuringud, mis on korraldatud, tõestavad, et e-sigaret on tavasigaretiga võrreldes ohutum, kuid mitte täiesti ohutu.

Turu-uuringute AS viis läbi küsitluse e-sigaretite tarbimise kohta. Sellest selgus, et 9% suitsetajatest tarbib e-sigarette, neist 86 tarbib nikotiiniga e-sigarette. Neid ostetakse poest, tellitakse internetist Eestist ja välismaalt ning ostetakse tuttavate käest. (12)

E-sigaretti on odavam tarbida kui tavalist sigaretti. E-sigarette müüva ettevõtte Nixorex kodulehel on olemas kalkulaator, mis arvutab, kui suure summa raha võib säästa e-sigareti tarvitades. Näiteks kui tarbija suitsetab päevas 10 suitsu, mille pakk maksab 3,00 €, siis ta säästab päevas 0,8 €, kuus 22,50 € ja aastas 273,80 €. E-sigaret on kordades soodsam, sest ei ole maksustatud aktsiisiga.

Eesti valitsus plaanib maksustada e-sigareti aktsiisiga. Maksustamise eesmärgiks on kaotada ebavõrdne konkurents Eesti tubakaturul. Rahandusministeeriumi hinnangul on otstarbekam maksustada vaid e-sigaretite vedelik (nii nikotiiniga kui ka nikotiiniga e-vedelik), mitte selle tarbimiseks kasutatavad seadmed. Samuti leitakse, et e-vedelikku on otstarbekas maksustada ühesuguse määraga, sõltumata selle nikotiinisaldusest. Rahandusministeeriumi hinnangul võiks e-vedelike aktsiisimäär olla 50% madalam sigarettide maksumäärast ehk 0,293 eurot ühe milliliitri kohta. Ministeerium peab otstarbekaks e-sigaretid maksumärgistada, sest keeruline ja aeganõudev on kontrollida aktsiisi maksmist ilma maksumärgi olemasoluta. (7)

Praegu ei ole Euroopas e-sigaretile kehtestatud miinimumaktsiisimäära, kuid Euroopa Liidus on arutamisel, kas see tuleks kehtestada aastast 2017 ja siis iga riik ise otsustab, kas jätab miinimumi või tõstab aktsiisimäära. Rumeenia kehtestas aktsiisi e-sigaretile 1. jaanuarist 2016. Lätis on kavas võtta kasutusele e-sigareti aktsiis alates 1. juulist 2016.

Alternatiivina võivad tarbijad otsida odavamaid tooteid naaberriikidest. Vene piiri ääres elavad tarbijad saavad endale lihtsa vaevaga tuua Venemaalt mitu korda odavamaid sigarette ja alkoholi.

Viimasel ajal on levinud ka informatsioon, et Lõuna-Eestis saab üle Läti piiri osta tunduvalt soodsamalt alkohoolseid jooke. Töö autor võrdles tabelis 5 viie erineva alkohoolse joogi hinda Lätis ja Eestis. Läti alkohoolsete jookide hinnad on võetud alkoholipoe Alko1000 kodulehelt ja Eesti alkohoolsete jookide hinnad pärinevad alkoholipoe SuperAlko1000 kodulehelt. Tabelist selgub, et kõik tooted on Lätis müügil soodsamalt kui Eestis. Kõige rohkem säästab tarbija kanget alkoholi Lätist ostma minnes. Tarbija saab 45% soodsamalt kätte liitri viina Russian Standart. Hinnavahe on tingitud Eestis ja Lätis kehtivatest erinevatest aktsiisimääradest. Eesti tõstis veebruari alguses aktsiise. Ka Läti valitsus tõstis 1. märtsil 2016 aktsiisimäärasid. Nii Eesti kui ka Läti valitsusel on plaanis iga aasta aktsiisimäärasid muuta.

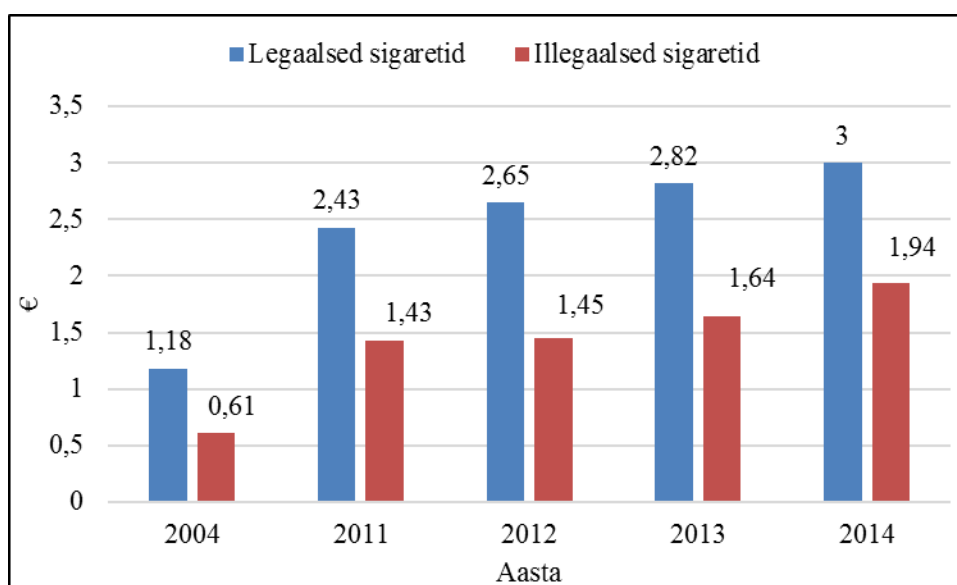
Tabel 5. Läti ja Eesti alkohoolsete jookide hinnad

Toode	Lätis (€)	Eestis (€)	Hinnavahe €	Hinnavahe %
A. Le Coq Premium Export 24 x 33 cl, 5,2%	8,96	12,99	-4,03	31,0
Sommersby Apple 33 cl, 4,5%	0,97	1,05	-0,08	7,6
Johann Brunner Gewurz. 10,5%, 0,75 l	4,39	5,50	-1,11	20,2
Laua Viin 50 cl, 40%	4,52	6,75	-2,23	33,0
Russian Standart 100 cl, 40%	13,74	24,99	-11,25	45,0

Allikas: Autori koostatud, admed on võetud Alko1000 ja SuperAlko1000 kodulehelt 16.03.2016

Lätis on õlle aktsiisimäär 4,20 € (Eestis 8,30 €), veini aktsiisimäär 100 l kohta 74 € (Eestis 111,98 €), kange alkoholi aktsiisimäär on Lätis 100 l puhta alkoholi kohta 1400 € (Eestis 2172 €). Kuigi mõlemad riigid tõstavad aktsiisimäärasid iga aasta, jäävad alkohoolsed tooted Lätis odavamaks. Hinnavahe toodete vahel säilib.

Tubakatoodete välismaalt ostu kohta sai töö autor andmeid Eesti Konjunktuuriinstituudi korraldatud uuringust „Illegaalsete tubakatoodete tarbimine ja kaubandus Eestis 2014“. Küsitlus viidi läbi elanike hinnangute alusel. Küsitletud oli 808 inimest vanuses 18–74 aastat. Vastanutest 26% olid suitsetajad. Suitsetajatest 13% oli välismaalt enda tarbeks odavamaid sigarette ostnud, 3% vastanutest oli lasknud endale tuua sigarette välismaalt ja 9% vastanud suitsetajatest ostis ise välismaalt toodud sigarette. Põhiline riik, kust sigarette osteti, oli Venemaa. Sigarette osteti või lasti tuua veel Lätist, Leedust, Türgist, Poolast, Bulgaariast jm. Kõige rohkem ostsid sigarette Kirde-Eesti elanikud. Kirde-Eestile on Venemaa kõige lähemal ning sealt saab osta sigarette tunduvalt odavamalt. (16)

Joonis 5. Legaalse ja illegaalse sigaretipaki hind €

Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituudi uuring (16)

Lisaks ostavad tarbijad odava hinna tõttu ka illegaalseid tooteid. Joonisel 5 on toodud legaalse ja illegaalse sigarettide hinnad läbi aastate. Kui aastal 2004 oli illegaalne sigaret turul poole võrra odavam, siis aastal 2014 on see legaalsest sigaretist ainult 35% odavam. Illegaalse ja legaalse sigareti hinna erinevus ei ole nii suur kui varem. Tabelist 6 on näha, et illegaalse toodete müügi kogused on toodete mahu poolest vähenenud. Kuid illegaalse toodete müügi pealt saadakse rohkem tulu kui varem. Illegaalse sigarettide kauplused toovad tavaliselt salasigarette Venemaalt või Valgevenest, kust tehast saab ühe salasigaretipaki 0,17 € eest.

Tabel 6. Legaalne ja illegaalne sigaretikaubandus

Näitaja	Ühik	2004	2006	2008	2010	2012	2013
Legaalsete sigarettide müük siseturul (sh turistide ostud)	mld sigaretti	2,04	2,34	2,62	1,78	1,95	1,89
Illegaalse kaubanduse osakaal siseturul (ilma turistideta)	%	22–25	20–25	20–25	27–31	25–29	19–22
Sigarettide illegaalse turu keskmine maht	mld eurot	17,1	18,5	32,4	41,5	49,2	41,8

Allikas: Eesti Konjunktuuriinstituudi uuring (16)

Tabelist 6 on näha, et 2014. aastal moodustas salasigaretide osakaal sigarettide müügist 19–22%. Võrreldes 2004. aastaga on see näitaja langenud, kuid võiks alati olla väiksem. Salasigarette ostetakse käest kätte tänaval, müüja kodust, turult ja väga harva kauplusest.

Salaalkohol on ka Eestis levinud. Kõige rohkem otsivad tarbijad alternatiivi kangele alkoholile. Legaalsel turul müüdava viinapudeli hinnast 60% moodustab aktsiis. See annab mänguruumi salaalkoholile, mille eest aktsiise ei tule tasuda. 2014. aastal oli legaalse Eesti viina keskmine hinnaklass 15,14 €/l ja madalam hinnaklass 11,02 €/l, samal ajal salaviina liiter maksis 7,70 €. See teeb legaalse odava viina ja salaviina hinna vaheks 3,32 €, kuid keskmise hinnaklassi viina ja salaviina vaheks 7,44 €. Madala sissetulekuga tarbijale on 3,32 € väga oluline. (15)

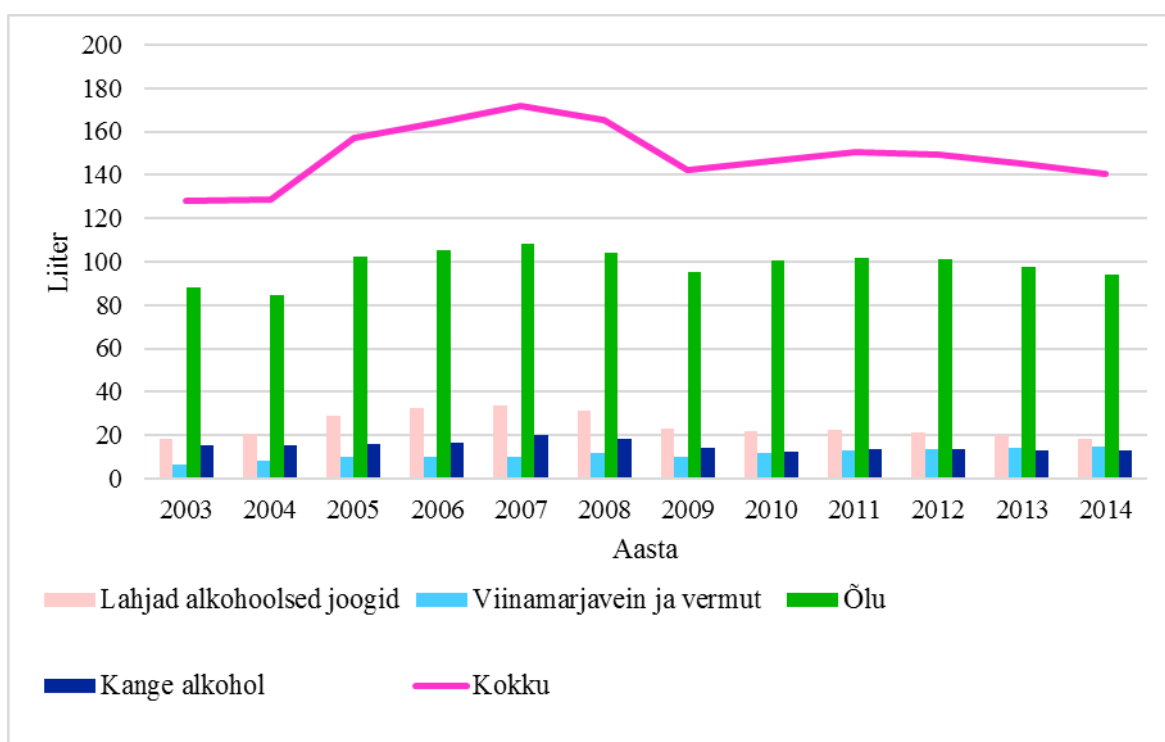
Populaarsemad joogid illegaalsel turul on viin, piiritus ja puskar. Kõige rohkem ostetakse salaviina ja kõige vähem piiritust. Illegaalne müük on eriti levinud Kirde-Eestis ja väikelinnades. Salaalkoholi on inimesed ostnud müüja käest kodust, tänavalt ja väga harva kauplusest. Eesti Konjunktuuriinstituudi hinnangul moodustas 2014. aastal salaalkohol 18–22% viina siseturu mahust (turistide ostud on välja jäetud). See teeb liitrites umbes 1,4 miljonit. (15)

Eesti riik teeb suurt koostööd Maksu- ja Tolliametiga, et takistada illegaalsete toodete müüki. Suuremat tähelepanu on pööratud salasigaretide ja salakaubanduse vastu. Tarbijad ei tea, mis kaubaga on tegemist, kui nad ostavad selle illegaalselt. Samuti on ettevõtjad loonud 2013. aasta maikuu tuvastamiseks jälgimisühingu. Ühingu löid neli suurt tubakatootjat (British American Tobacco, Imperial Tobacco Group, Japan Tobacco International, Philip Morris International). See ühing aitab võidelda salakaubaveo ja kauba võltsimise ning maksudest kõrvalehoidmise vastu. (13)

2.3. Alkoholi ja tubaka tarbimise muutus

Üks peamisi põhjuseid aktsiiside muutmiseks on tarbimise piiramine. Kui alkoholi- ja tubakaaktsiisi ei muudetaks, siis võib juhtuda nii, et alkohoolsed joogid ja tubakatooted on inimestele kättesaadavamad ning nende tarbimine suureneks. Valitsuse eesmärk aktsiise tõstes on vähendada kahjulike toodete tarbimist või vähemalt tagada see, et toodete tarbimine ei kasvaks.

Joonisel 6 on kujutatud elanike alkoholsete jookide tarbimist alkoholigrupi ja aasta lõikes. Õlut tarbitakse liitrites mitu korda rohkem kui teisi alkoholseid jooke. Õlu on poes odavam kui muud alkohoolsed joogid. Viinamarjaveini ja vermuti tarbimine on pea igal aastal kasvanud. Lahjade alkoholsete jookide tarbimine on 2009. aastast langenud.

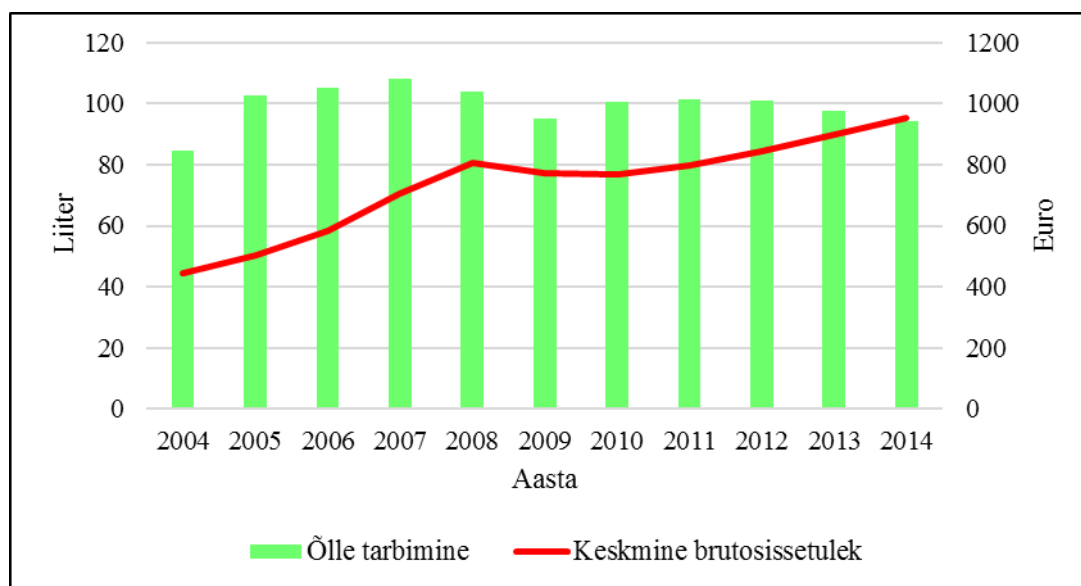
Joonis 6. Alkoholsete jookide tarbimine alkoholigrupi järgi

Allikas: Alkoholi aastaraamat 2015 (14)

Aastatel 2000–2004 aktsiise ei muudetud. Lisas 5 on välja toodud alkoholiaktsiisi muutmised. Kuni 2007. aastani alkoholi tarbimine suurenes. Aktsiisimäära tõsteti 2005. aastal keskmiselt 4% ning 2008. aastal kaks korda – kõigepealt jaanuaris 8,3% ja teine kord juulis 16,1%. See oluline muutus langetas alkoholsete jookide tarbimist. 2009. aastal tarbimine veel kahanes, kuid 2010. aastal alkoholsete jookide tarbimine uuesti kasvas. 2009. aastal aktsiisimuudatust ei olnud. Jaanuaris 2010 tõusis aktsiis keskmiselt 10%. 2011. a alkoholsete jookide tarbimine kasvas,

kuid alates 2012. aastast hakkas uuesti kahanema. Aastal 2012, 2013 ja 2014 aktsiisimäärad muutusid ning tarbimine vähenes.

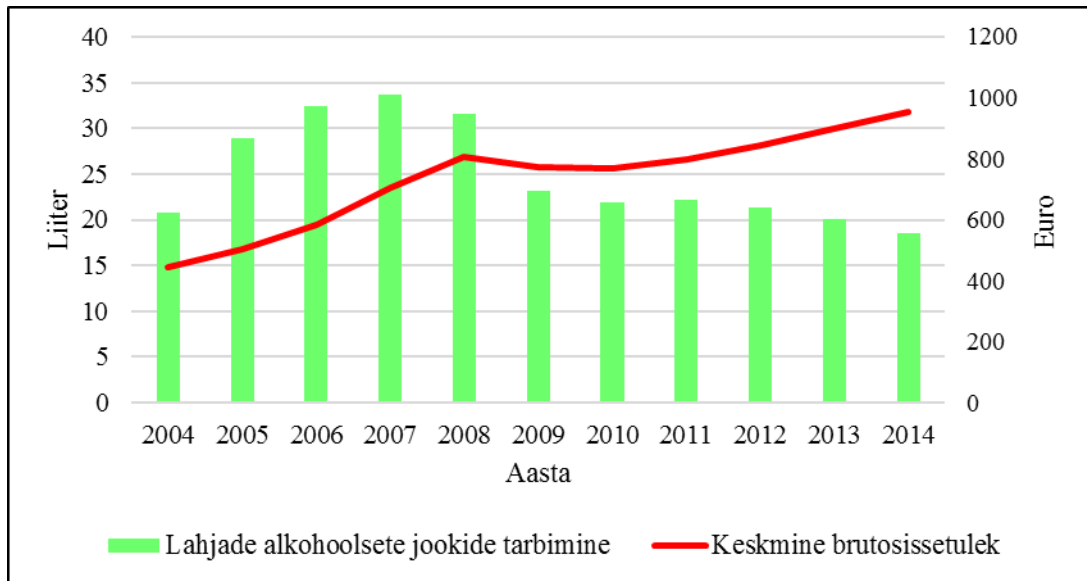
Järgnevalt töö autor analüüsib, kuidas on omavahel seotud sissetuleku muutus, aktsiisimäära muutus ja toodete tarbimine. Toodete nõudlus sõltub toodete hinnast ning tarbijate sissetulekust ja eelistustest. Eeldame, et tarbija eelistused ei muutu, ja analüüsime, kas toodete nõudlus muutub aktsiisi ja sissetuleku muutudes. Võrdlemiseks on koostatud iga erineva alkoholirühma jaoks eraldi joonis.

Joonis 7. Õlle tarbimine ja keskmine brutosissetulek 2004.–2014. a

Allikas: Autori koostatud joonis, andmed alkoholi aastaraamatust 2015 (14) ja statistika andmebaasist

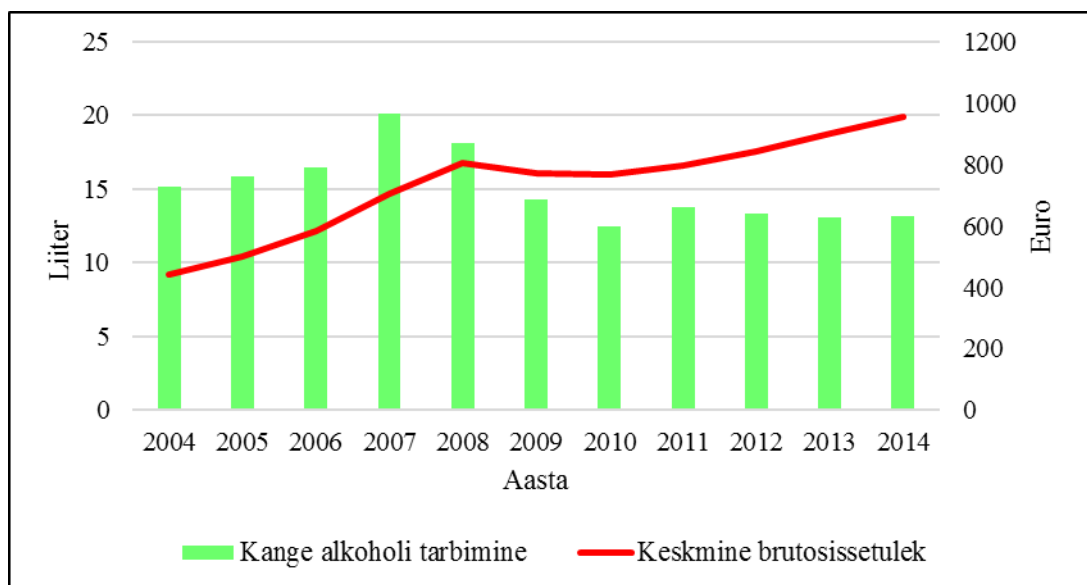
Õlle tarbimine on aastatel 2008 ja 2009 langenud. Aktsiis on teinud märkimisväärse tõusu 2008. aastal (tõus üle 30%). Keskmine brutopalk on langenud 2009. aastal 4% ja 2010. aastal 5% ning ülejäänud aastatel tõusis. Aktsiisi tõstmise on viimastel aastatel õlle tarbimist vähendanud. Õlle aktsiis ja tarbijate keskmine brutopalk on üle 5% kasvanud, aga tarbimine vähenes 3%.

Joonis 8. Lahjade alkoholsete jookide tarbimine ja keskmine brutosissetulek 2004.–2014. a

Allikas: Autori koostatud joonis, andmed alkoholi aastaraamatust 2015 (14) ja statistika andmebaasist

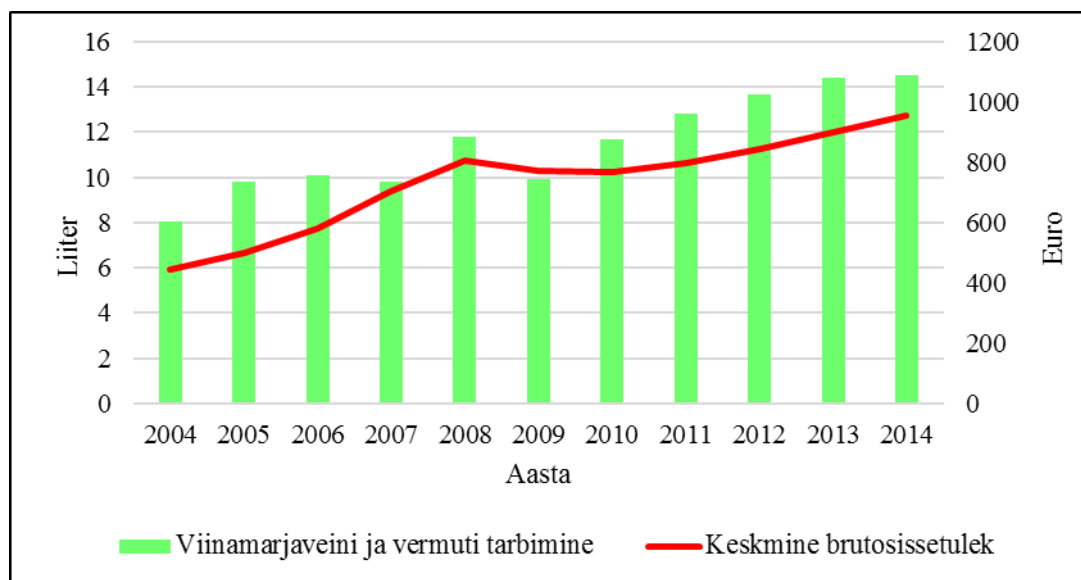
Lahjade alkoholsete jookide tarbimine on aastatel 2008, 2009 ja 2010 langenud. 2009. a langes lahjade alkoholsete jookide tarbimine 27%, 2010. a suurenes 4% ning järgnevatel aastatel (2012, 2013 ja 2014) langes.

Joonis 9. Kange alkoholi tarbimine ja keskmine brutosissetulek 2004.–2014. a

Allikas: Autori koostatud joonis, andmed alkoholi aastaraamatust 2015 (14) ja statistika andmebaasist

Kange alkoholi tarbimine vähenes aastatel 2008, 2009 ja 2010. Aastal 2009 vähenes kange alkoholi tarbimine 21%. Aastal 2014 kange alkoholi tarbimine suurenes 1%. Kange alkoholi aktsiis tõusis 5% ja keskmine brutosissetulek 6%.

Joonis 10. Viinamarjaveini ja vermuti tarbimine ning keskmine brutosissetulek 2004.–2014. a

Allikas: Autori koostatud joonis, andmed alkoholi aastaraamatust 2015 (14) ja statistika andmebaasist

Veini aktsiise ei muudetud pikka aega. Aastal 2010 tõsteti aktsiisi 10%. Ajavahemikus 2005–2008 tarbijate keskmine brutosissetulek suurenes, kuid veini tarbimine ei suurenenud samaväärselt. Aastal 2010 tarbiti veini eelneva aastaga võrreldes 18% enam. Veini tarbimine vähenes ainult aastatel 2007 (3%) ja 2009 (16%). Aastast 2012 on igal aastal tõstetud aktsiisi 5%, tarbimine suurenes 2012. a 7%, 2013. a 5% ja 2014. a 1%, keskmine palk on muutunud vastavalt 6%, 7% ja 6%.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et 2009. aastal, kui tarbijate keskmine sissetulek langes 9%, vähenes kõikide alkoholsete jookide tarbimine. Aastal 2010 langes keskmine brutopalk 0,5%, kuid õlle tarbimine suurenes 16% ja veini tarbimine 18%. Aastast 2012 kuni 2014 on aktsiise tõstetud igal aastal 5%, keskmine brutosissetulek on neil aastatel suurenenud 6–7%, alkoholsete jookide, v.a vein, tarbimine on langenud. Kõige enam on langenud lahjade jookide tarbimine. Alkoholsete jookide tarbimise suurenemine on seotud brutosissetuleku muutusega. Kui brutosissetulek ei oleks viimastel aastatel suurenenud, poleks ka alkoholsete jookide tarbimine kasvanud. Aastal 2009 brutopalk langes ning vähenes ka alkoholsete jookide tarbimine.

Tabel 7. Alkoholi aktsiisimäär aastatel 2015–2018

Alkoholne jook	Kogus	Aktiis 2015 (€)	10% tõus 2016 (€)	10% tõus 2017 (€)	10% tõus 2018 (€)
Õlu 4,7%	0,5 l purk	0,166	0,18	0,2	0,22
Viin	0,5 l pudel	3,8	4,18	4,6	5,1
Siider 4,5%	0,5 l purk	0,21	0,23	0,25	0,27
Vein > 6%	0,75 l pudel	0,73	0,8	0,88	0,96

Allikas: Rahandusministeerium (17)

Aktiisitõus vähendas alkoholi tarbimist hinnanguliselt 0,9% aastal 2016 (17). Tabelist 7 on näha alkoholiaktsiisi tõus eurodes aastatel 2016–2018. Iga-aastase 10% aktsiisitõusu mõjul kallineb aastaks 2018 õlle hind 0,06 €. Kõige rohkem mõjutab aktsiisitõus kange alkoholi hinda. Viinapudeli hind kallineb 2018. aastaks 1,3 €. Arvestades, et praegu on viinapudeli hind 6 €, siis 2018. aastal on see 7,3 €. Siidri hind kallineb aktsiisi muutmise tagajärjel 0,06 €. Aktsiisimäär muutus ei avalda olulist mõju toote hinnale. Kui aastal 2016 tõstetakse aktsiisi 60%, muutuks õlle hind 0,1 € kallimaks ja viin kallineks vastavalt 2,28 €. Viina hinnale avaldab aktsiisitõus rohkem mõju kui õlle hinnale. Praegu tõusevad kõigi alkoholsete jookide aktsiisid 10%. Riik võiks kaaluda aktsiisitõusu vastavalt alkoholigrupile – proportsionaalselt hinna tõusuga. Aktsiise ühtlaselt muutes on õlu tarbijale kättesaadavam kui kange alkohol.

Tulevikus oleks võimalus kehtestada alkoholsetele jookidele aktsiis protsentuaalselt maksustatavast väärtusest, nagu on kehtestatud käibemaks. Aktsiis muutuks koos toote hinnaga ning iga aasta ei tuleks enam aktsiise tõsta. Samuti peaks aktsiis paremini sammu inflatsiooniga. Lisas 6 on näha, et odavama õlle, siidri ja odavama veini aktsiis moodustab 16–17% toote hinnast. Kallima veini ja õlle puhul aktsiisi osakaal toote hinnas väheneb. Kallima õlle aktsiis on toote hinnast 7,2% ja kallima veini aktsiis 10%. Viina hinnast moodustab aktsiis aga 64%, mis on pea neli korda suurem kui õlle, veini või siidri aktsiisi osakaal hinnas.

Protsentuaalse aktsiisi puhul kehtiks seaduspära, mida kallim jook, seda suurem maks. Kui mõelda protsentuaalse aktsiisi sisseseadmisele, tuleks kindlasti kehtestada erinevad maksumäärad vastavalt alkoholsete toote kangusele. Näiteks tuleks jagada alkoholised joogid kolme kategooriasse: lahjad, keskmise kangusega ja kanged, et mitte propageerida kangete

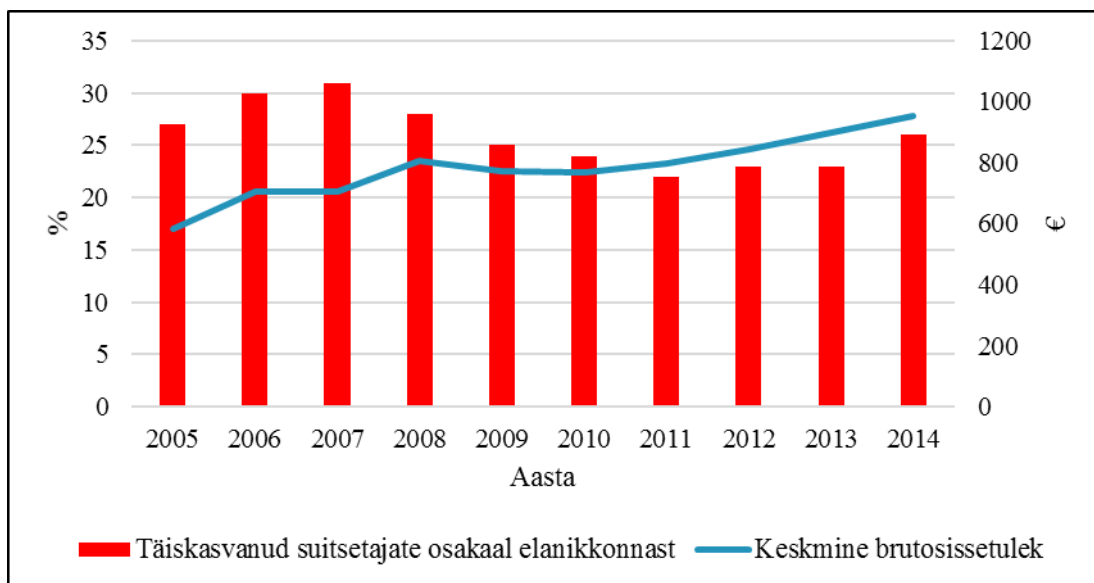
jookide tarvitamist. Protsentuaalse aktsiisi kehtestamise kohta tuleks teha täiendavad uuringud ja analüüsid. Praegu ei ole sellist analüüsi tehtud.

Tabel 8. Sigaretipaki hinna suhe maksudesse 2007.–2013. a

Aasta	Sigaretipaki hind (€)	Täiskasvanud suitsetajate osakaal elanikkonnast (%)	Aktiis hinnast (%)	Kokku maksud hinnast (%)
2014	3,5	26	60,57	77,24
2012	3,2	23	60,40	77,07
2011	3,1	25	60,21	76,88
2010	2,0	27	66,00	83,00
2009	2,1	25	63,00	81,00
2008	1,4	28	62,00	78,00
2007	1,4	31	54,00	72,00

Allikas: Maailma Terviseorganisatsiooni raport (24)

Suitsetamine Eesti elanike seas on 2007. aastaga võrreldes vähenenud. Kuid 2014. aastal on suitsetajate määr elanikkonnast tõusnud 3%. Aktiisimäär hinna suhtes on aastatel 2007–2014 olnud 54–66% sigaretipaki hinnast. Aktiisi on tõstetud aastatel 2009, 2010, 2011, 2012, 2013 ja 2014 (lisa 2). Aastatel, mil aktiisimäärasid on tõstetud, ei ole sigarettide tarbimine märgatavalt muutunud. Aastal 2014 suitsetas Eestis 26% elanikkonnast. Kõige suurem aktiisi osakaal sigareti hinnas oli 2010. aastal – 66%. Sigareti hind on aastatega tõusnud. Aastal 2007 maksis kõige levinuma brändi sigaretipakk 1,4 €, 2014. aastal aga 3,5 €. Hinnatõus on kuue aastaga olnud 2,1 €. Sigaretipakk maksab kaks ja pool korda rohkem kui 2007. aastal. (Tabel 8)

Joonis 11. Täiskasvanud suitsetajate osakaal elanikkonnas ja keskmine brutosissetulek

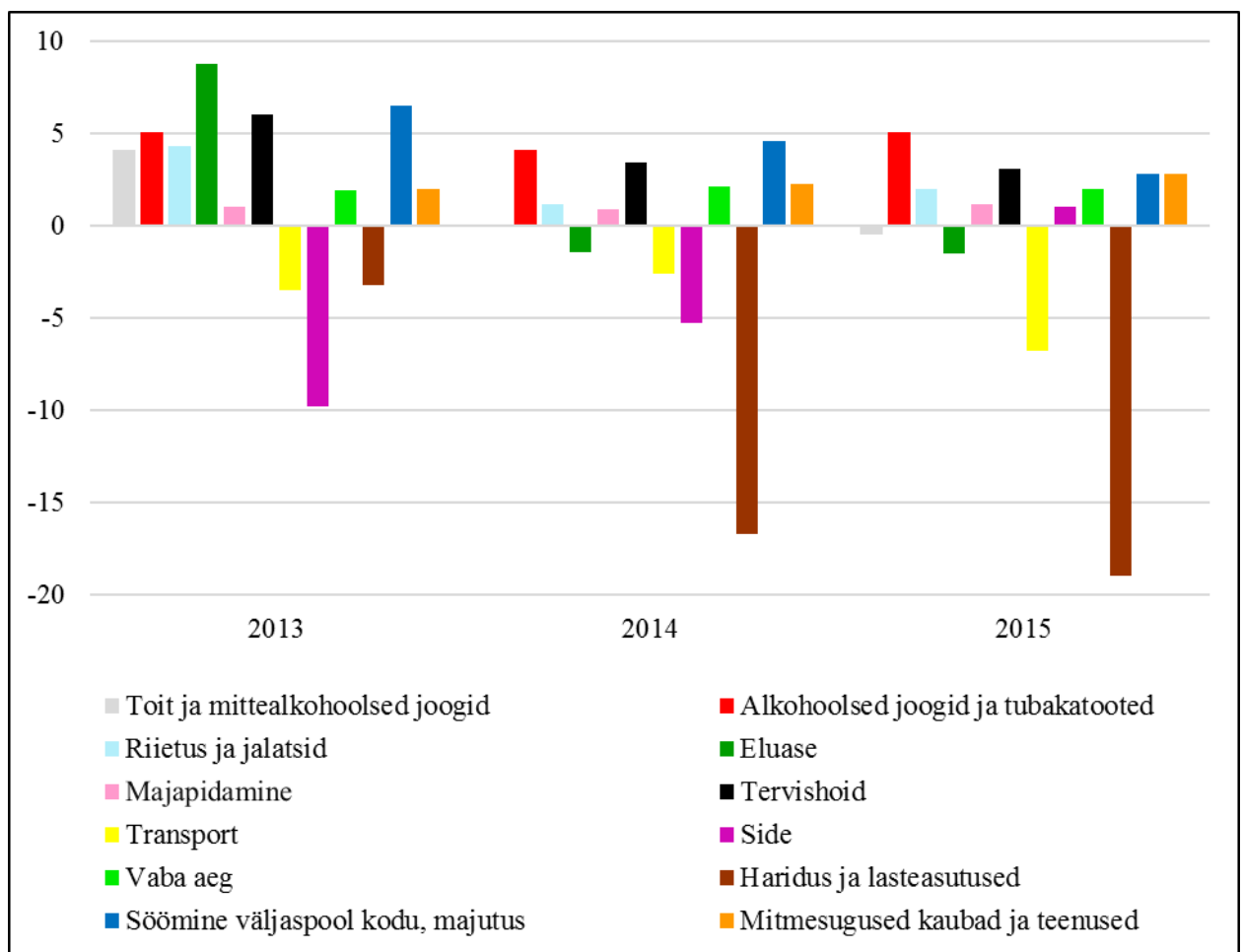
Allikas: Autori koostatud joonis, andmed Eesti Konjunktuuriinstituudi uuringust (15) ja statistika andmebaasist

Joonisel 11 on võrreldud keskmist brutosissetulekut ja sigarettide tarbimist. Aastal 2009 sissetulek vähenes 4%, aktsiisimäära tõsteti 5% ning sigarettide tarbimine vähenes 3%. Samas aastal 2012 aktsiisi tõsteti 10%, sissetulek suurenes 6% ja tarbimine suurenes 1%. Aastal 2014 aktsiisi tõsteti 5%, sissetulek suurenes 6% ja tarbimine suurenes 3%. Tarbijate sissetuleku muutus mõjutab sigarettide tarbimist. Aktsiisimäärasid muutes tuleb arvesse võtta sissetuleku muutust. Kui tarbijate sissetulek ei muutuks ja aktsiise tõstetaks, siis tarbimine võib muutuda samaväärselt aktsiisimäära muutusega.

Sigari, sigarillo, suitsetamis- ja närimistubaka aktsiise ei ole muudetud nii tihti kui sigarettidele kehtivaid aktsiisimääre. Põhjuseks on see, et neid tooteid ei tarbita nii palju kui sigarettidele kehtivad aktsiisid on ELi miinimumaktsiisimäärade juba kõrgemad kui sigarettidele kehtivad aktsiisid. Sigarettide aktsiis on aastatega kiiresti tõusnud. Selle üheks põhjuseks Eestis on Euroopa Liiduga liitumine. Euroopa Komisjon on Eesti riigile ette andnud aktsiiside miinimumnormid, mis tuleb saavutada.

Järgnevalt vaadeldakse tarbijahinnaindeksi muutumist aastatel 2013–2015, et teada saada, millised on erinevused toodete hindade muutuses kaubagrupiti. Tarbijahinnaindeks näitab, mitme protsendi võrra on hinnad mingil perioodil tõusnud või langenud keskmise ostukorvi suhtes ehk milline on olnud inflatsioon.

Tarbijahinnaindeksi muutus võrreldes eelmise aastaga oli 2013. aastal 2,8%, 2014. aastal –0,1% ja 2015. aastal –0,5%. See näitab, et üldine hinnatase on viimastel aastatel langenud. Joonisel 12 on illustreerivalt näidatud tarbijahinnaindeksi muutus kaubagrupiti aastatel 2013, 2014 ja 2015. Millised on olnud tarbekaupade ning tasuliste teenuste hindade tõus ja langus, millest tarbija ostukorv koosneb? Alkohoolsete jookide ja tubakatoodete hinnad on igal aastal eelneva aastaga võrreldes tõusnud. Negatiivse tarbijahinnaindeksi põhjuseks 2014. ja 2015. aastal on hariduse ja lasteasutuste teenuste odavnemine rohkem kui 15%. Samuti on neil aastatel langenud kütuse hind ja sellega odavnenud transport. Eluase, toit ja mittealkohoolsed joogid on ka odavnenud 2015. aastal. Alkohoolsed joogid ja tubakatooted on kallinenud. Tarbija üldine ostukorv on muutunud soodsamaks ning sellepärast ei avalda alkohoolsete jookide ja tubakatoodete hinna muutus suurt mõju tarbimisele.

Joonis 12. Tarbijahinnaindeksi muutus kaubagrupiti

Allikas: Autori joonis, andmed statistika andmebaasist

Elanike tarbimist mõjutab kõikide tarbitavate toodete hinnatõus ja -langus. Kui osa teenuste ja kaupade hinnad langevad, jääb tarbijal raha üle teiste kaupade ostmiseks. Viimaste aastatega on

alkoholi tarbimine vähenenud. Tubakatooteid tarbitakse mõnel aastal vähem ja mõnel aastal rohkem. Tegelikult peaks nii alkoholi kui ka tubakatoodete tarbimine igal aasta vähenema, kuna igal aastal alkoholsete jookide ja tubakatoodete hind tõuseb. Paraku see ei ole nii, sest samamoodi tõusevad tarbijate palgad ja teiste toodete hinnad langevad.

Tarbijatele on aktsiis nähtamatu maks, s.t enamik tarbijaid ei näe toote ostmisel, kui palju nad aktsiisi eest maksavad. Tarbijad näevad toote ostmisel ostukviitungil ainult käibemaksu osa. Aktsiis jääb varjatuks. Sigaretipaki hinnast 2013. aastal moodustasid maksud kokku 77,24%, aktsiis oli 60,57%. Alkoholsetel jookidel moodustab aktsiis väiksema osa toote hinnast. Kangel alkoholil on kõige kõrgem aktsiisimäär, see moodustab toote hinnast poole.

On tehtud ettepanekuid muuta aktsiis ostukviitungil või hinnasildid nähtavaks, et inimesed tunnetaksid rohkem aktsiisi muutusi. Kui hinnasildil oleks välja toodud aktsiisimaks, siis võib eeldada, et tarbijad ostaksid vähem tooteid, sest neid paneks mõtlema, et üle poole toote hinnast moodustavad maksud. Tarbijad mõtleksid enne hästi, kas neil ikka on seda toodet vaja. Need on autori oletused, sest otseseid uuringuid aktsiisi lisamisest ostukviitungile või hinnasildile ei ole tehtud.

Aktsiise tõstetakse eeldatava üldise palgatõusuga samas tempos, et toodete kättesaadavus ei suureneks. Kättesaadavuse all on silmas peetud, et toodete hind võrrelduna tarbijahinnaindeksiga ei muudaks tooteid võrreldes eelneva aastaga suhtelise odavuse tõttu tarbijale taskukohasemaks ja atraktiivsemaks. (3)

3. AKTSIISIMÄÄRADE MUUTUSE MÕJU RIIGIEELARVELE

3.1. Alkoholi- ja tubakaaktsiisi osa riigieelarves

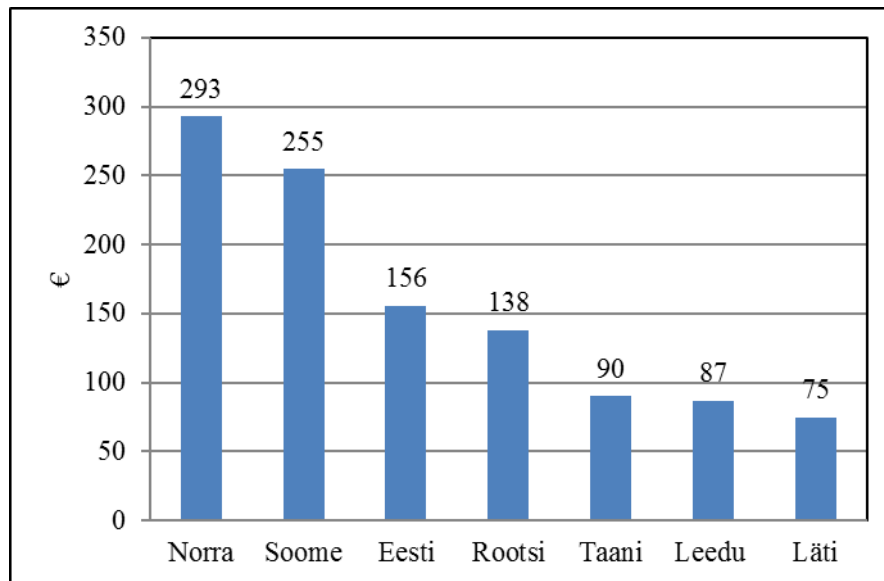
Riik vajab maksutulude laekumist, et katta väljaminevaid kulusid. Juba sajandeid on kehtestatud erinevaid toodete või teenuste makse. Riik saab kehtestada otseseid või kaudseid makse. Aktsiis on kaudne maks ning see on kehtestatud, et piirata kahjulike ainete tarbimist ja saada tulu riigieelarvesse. Eesti valitsus on kehtestanud aktsiisi alkoholile, tubakale, kütusele, elektrile ja pakendile.

Selles alapeatükis vaadeldakse ja võrreldakse, kuidas alkoholi ja tubaka aktsiisimaks mõjutab riigieelarvet. Alkoholi- ja tubakaaktsiisi muutmine ei koorma majandust tervikuna nii nagu elektriaktsiis. Tubakatoote aktsiisimäärad on jagatud kolme rühma ja alkohoolsete toodete aktsiisimäärad viide rühma. Valitsus on kehtestatud kõrgemad aktsiisid neile toodetele, mis kahjustavad tervist rohkem. Kangel alkoholil on väga kõrge ja lahjadel alkohoolsetel jookidel on suhteliselt madal aktsiisimäär. Tubakatoodetest tarbitakse enim sigarette, sellepärast valitsus tõstab kõige tihedamine sigarettide aktsiise. Eestis muudetakse pea igal aastal aktsiisimäärasid.

Praktikas on enamik aktsiise ilmselgelt kehtestatud tulu saamise eesmärgil. Peamine põhjus, miks nad on head tulu teenijad, on see, et neid saab käsitleda ja kehtestada kergemini kui muid makse. Aktsiis tubakale, alkoholile ja kütusele on hea tuluallikas riigieelarvele, sest tooteid on lihtne kindlaks määrata. Samuti on toodete läbimüük suur ja tegemist on ainult üksikute toodetega, mis lihtsustab maksu kogumist toodete pealt. Neil toodetel on vähe asendajaid. Ei ole olemas eriti odavamaid samaväärseid tooteid turul, millest tarbijad saaksid sama rahulolu. Sellepärast tarbijad ostavad jätkuvalt kõrge aktsiisi ja kõrge hinnaga aktsiisitooteid. (19, lk 18)

Jooniselt 13 näeme, et elaniku kohta riigis kõige rohkem alkoholiaktsiisi Põhjamaades ja Balti riikides makstakse Norras (293 € elaniku kohta aastas). Eestis on elaniku panus alkoholiaktsiisi suurem kui Lätis, Leedus, Taanis ja Rootsis. Meil on ühed kõrgemad tarbimismaksud Euroopas. Eesti elanik maksab alkohoolsete jookide pealt aktsiisi rohkem kui Põhjamaades Rootsi või

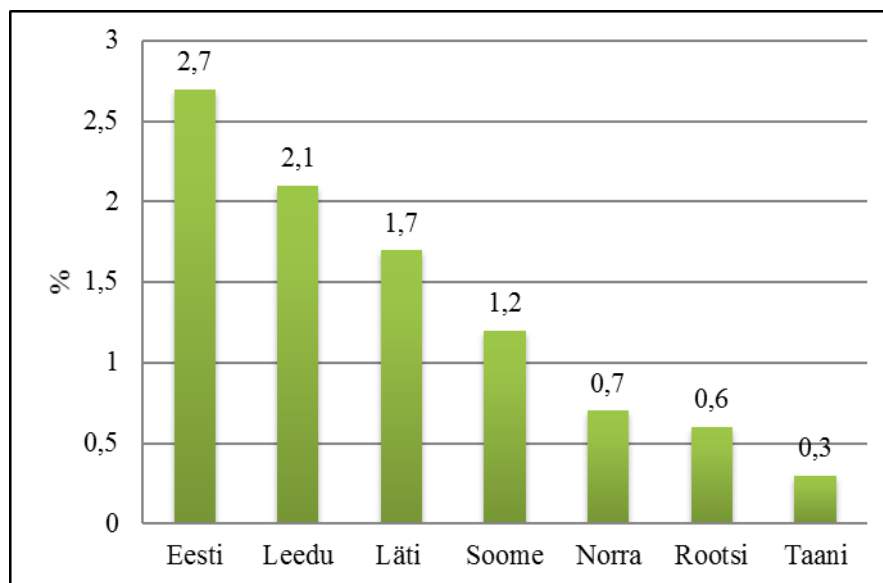
Taani elanik. Eestis ühe elaniku pealt saadav tulu riigieelarvesse on suur. Peale aktsiisi laekub riigieelarvesse veel käibemaks alkoholsete toodete pealt.

Joonis 13. Alkohoolsete jookide aktsiisimaksu laekumine elaniku kohta aastas Põhjamaades ja Balti riikides

Allikas: Alkoholi aastaraamat 2015 (14)

Jooniselt 14 on näha, et alkoholiaktsiisi osakaal Põhjamaade ja Balti riikide eelarves on kõige suurem Eestis 2,7%-ga. Kõige väiksem on alkoholiaktsiisi osakaal Taanis, kus see moodustab riigieelarve kogutuludest ainult 0,3%. Alkohoolsete jookide eest saadud aktsiisitulu moodustab Eesti riigi kogutuludest 2,7%, mis teeb 222 miljonit eurot aastal 2014.

Joonis 14. Alkohoolsete jookide aktsiisitulumede osakaal riigi kogutuludest Põhjamaades ja Balti riikides 2014. a

Allikas: Alkoholi aastaraamat 2015 (14)

Valitsuse riiklike aktsiisimäärade suurus ja muutmine oleneb kindlasti naaberriikidest. On täheldatud, et kui naaberriik Soome tõstab oma aktsiise ning sealne kaup muutub kallimaks, teeb seda ka Eesti, kuna hinnatase jääb samaks ning tarbijatele tundub Eesti toode odavam. Eesti riigieelarve aga kasvab, sest aktsiis on kõrgem ja ostjaid on sama palju. (11)

Tubaka- ja alkoholiaktsiisi määrasid muutes saab riik mängida teiste maksudega. 2014. aasta alkohoolsete jookide aktsiisitulust 65% tuli kange alkoholi pealt ja 35% tulust lahjast alkoholist. Palju on tulnud ettepanekuid, et lahja alkoholi aktsiisimäär tuleks tõsta. Kui kangel alkoholil umbes poole pudeli hinnast moodustab aktsiis, siis lahjal alkoholil on see kordades väiksem. 2015. aasta 15% aktsiisitõus toob 75-sendisele pudelile ainult 2 senti lisa hinnalt. Kui aktsiisitõus oleks aastal 2015 lahjadel alkohoolsetel jookidel poole suurem, tooks see eelarvesse lisaraha 30 miljonit. Tarbijate jaoks muutuks ühe lahja alkohoolse joogi pudelihind umbes 10 senti. Ehk üks õllepudel maksaks siis 87 senti. Tarbijad ilmselget ei paneks sellist hinnavahet tähele ning tarbiks tooteid edasi. Riigil oleks aga olemas lisaraha, millega täita riigieelarve puudujääki. Praegu pole valitsus mõelnud lahjade jookide kõrgemale maksustamisele. (5)

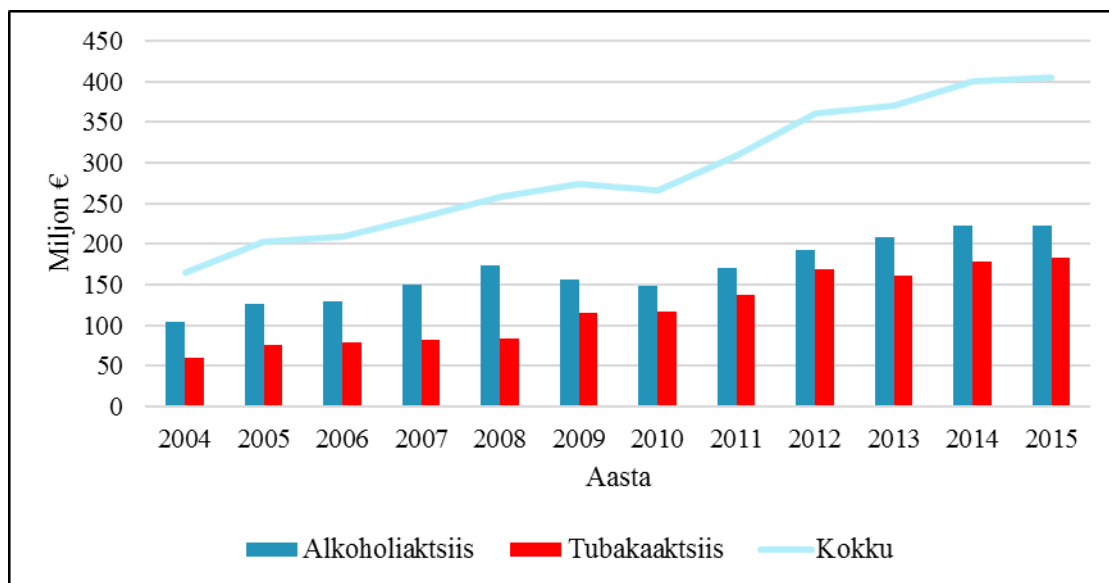
Igal aktsiiside muutmisele eelneval kuul on riigieelarves suur aktsiisi sissetuleku kasv. Ettevõtjad ostavad enne uut aktsiisimääratõusu kaupa varude soetamise eesmärgil, et lükata võimalikult kaugemale edasi kõrgema aktsiisimääratõusu alusel maksu maksmine. Aktsiisimääratõus tulenevad tootmismahu muudatused kuude lõikes ei mõjuta tervikuna oluliselt tootmismahu, sest aktsiisitõusule järgneval perioodil väheneb tootmismahu sama palju, kui kasvab

aktsiisitõusule eelneval perioodil. Vastavalt vabariigi valitsuse tegevuskavale tõstetakse aktsiisimäärasid tervise kaitseks ja tervist kahjustavate toodete kättesaadavuse vähendamiseks. Toodete kõrgema aktsiisimääraga maksustamisel on positiivne mõju rahva tervisele, kuivõrd kallim hind mõjutab inimesi neid kaupu vähem ostma ja seega ka vähem tarbima. (2)

3.2. Alkoholi- ja tubakaaktsiisi muutused aastatel 2004–2015

Aastal 2004 tõi tubaka- ja alkoholiaktsiis riigieelarvesse 165 miljonit eurot sisse, see moodustas riigi kogu maksutuludest 5,33%. Iga järgneva aastaga on aktsiisitulud suurenenud, välja arvatud 2010. aastal. Aastal 2009 oli tubaka- ja alkoholiaktsiisi tulu 273 miljonit €, aga 2010. aastal 265 miljonit €. Riigieelarvesse laekub suur osa tulu tubakaaktsiisist, sest kolmveerand sigaretipaki hinnast moodustavad maksud. Lisaks aktsiisile laekub tubakatoodete ja alkoholsete jookide pealt riigieelarvesse käibemaks. Aastal 2015 laekus riigieelarvesse 405 miljonit eurot aktsiisitulu, millest 222 miljonit eurot oli alkoholiaktsiis ja 178 miljonit eurot oli tubakaaktsiis.

Valitsus täidab riigikassat aktsiise muutes. Kui 2004. aastal oli kogu aktsiisitulu 165 miljonit eurot, siis 2008. aastal oli ainuüksi alkoholiaktsiisitulu 173 miljonit eurot ja sellele lisaks tubakaaktsiis 83 miljonit eurot. Aastal 2011 oli kogu aktsiisitulu alkoholi ja tubaka eest 308 miljonit eurot, mis on poole suurem kui 2004. aastal. Üldine hinnatase ja riigieelarve muud maksutulud on samuti aastatega tõusnud. Kui 2004. aastal oli riigieelarve kogu maksutulu 252 miljonit eurot, siis 2014. aastal oli see 664 miljonit eurot. 2015. aasta riigieelarve on 2,4 korda suurem kui 2004. aastal. Alkoholi- ja tubakaaktsiisi tulu oli 2014. aastal 2,4 korda suurem kui 2004. aastal. (Joonis 15)

Joonis 15. Alkoholi- ja tubakaaktsiisi laekumine Eesti riigieelarvesse

Allikas: Autori joonis, andmed statistika andmebaasist

Tabelis 9 on välja toodud alkoholsete jookide proportsionaalne maksutulu alkoholirühmade lõikes. Kõige rohkem tulu toob riigikassasse kange alkoholi aktsiis. 2009. aastal tuli 70,3% alkoholiaktsiisist kangete jookide pealt. Aastal 2015 oli vastav näitaja 62,9%. Võrreldes 2009. aastaga on veiniaktsiisi osakaal maksutulust kasvanud 3%. Veiniaktsiisiga sama osakaaluga aktsiisitulu toob kääritatud joogi aktsiis. Selle osakaal on võrreldes 2009. aastaga tõusnud 3,3%. Õlleaktsiis on moodustanud aastatel 2009–2015 alkoholiaktsiisi tuludest 19–21%. Kõige vähem tulu riigieelarvesse toob vahetooteaktsiis.

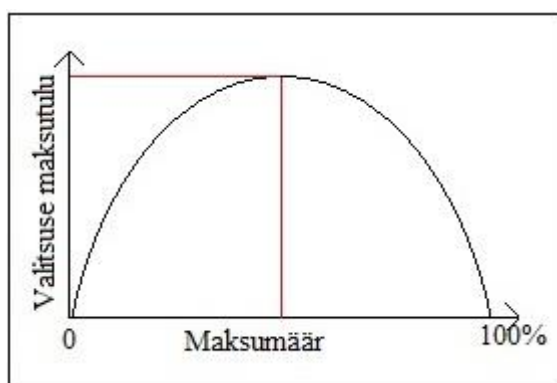
Tabel 9. Alkoholi aktsiisitulu laekumine protsentuaalselt alkoholirühma lõikes

Aasta	2009 (%)	2010 (%)	2011 (%)	2012 (%)	2013 (%)	2014 (%)	2015 (%)
Õlleaktsiis	19,9	21,2	20,1	19,6	19,7	19,1	21,0
Veiniaktsiis	5,7	6,6	6,8	7,2	7,3	7,5	8,7
Kääritatud joogi aktsiis	3,5	5,6	6,0	6,3	6,7	6,4	6,8
Vahetooteaktsiis	0,6	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
Muu alkoholi aktsiis	70,3	66,2	66,4	66,4	65,7	66,3	62,9
Kokku	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Allikas: Autori koostatud, andmed Rahandusministeeriumist (17)

Õlle aktsiisitulu proportsionaalne osa aktsiisitulust on suurenenud ja kange alkoholi proportsionaalne osa aktsiisitulust on vähenenud. Selle põhjuseks võib olla liiga kõrge kange alkoholi aktsiisimäär.

Majandusteadlase Arthur Lafferi idee oli, et kui maksumäär on 0%, siis valitsus maksutulu ei saa. Suure tõenäosusega on valitsuse tulu null ka siis, kui maksumäär on 100%. Hakates maksumäära nullist ülespoole kergitama, kasvavad valitsuse tulud. Sama juhtub, kui tulla 100%-st allapoole. Ilmselt peaksid kaks tõusvat joont kuskil kohtuma, andes maksimaalset maksutulu andva maksumäära. Ent Lafferi kinnituse kohaselt on optimaalne maksumäär sellest üsna kaugel vasemal. (4) See on näha joonisel 16.

Joonis 16 Lafferi kõver

Allikas: Eesti Maksumaksjate Liit (4)

Kui vaadata lisa 7, siis igal aastal on aktsiisitulu suurenenud, v.a 2015. aastal. Aastal 2015 on kange alkoholi aktsiisitulu vähenenud 6,2 tuhande euro võrra. Alates aastast 2012 on igal aastal kange alkoholi aktsiisimäär tõsnud 5%. Lähtudes Lafferi kõverast võis 5% kange alkoholi aktsiisi tõus aastal 2014 olla määrav, s.t aktsiisimäär on ületanud optimaalse maksumäära ja pärast selle ületamist hakkab maksutulu vähenema. Kange alkoholi aktsiis moodustab toote hinnast üle 60%. Teiste alkoholsete kaubagruppide aktsiisimäär on toote hinnast alla 20%, mis on kolm korda vähem kui kangel alkoholil. Teistel tootegruppidel ei ole alkoholi aktsiisitulu vähenenud pärast maksutõusu. Ka tubakaaktsiis moodustab toote hinnast 64%, kuid tubaka aktsiisitulu ei ole 2015. aastal vähenenud. Eesti valitsusel on võimalus tõsta lahjade ja kääritatud alkoholsete jookide aktsiisimäära, kuna see on mitmeid kordi väiksem kui kange alkoholi aktsiisimäär.

Tubakatoodetest moodustab läbi aastate 97–99% tubakaaktsiisi tulust sigarettide aktsiis. Kõige väiksemat tulu toob sigarite aktsiis. Sigarillode ja muude tubakatoodete aktsiisil on

märkimisväärselt väike osa eelarve tubakatoode aktsiisitulus. Sellepärast ei ole valitsus muutnud sigarillode, sigarettide ja muu tubakatoote aktsiisi nii tihedalt kui sigarettide aktsiisi. Aastatel 2009–2015 on tubakatoode protsentuaalne tasakaal kõikunud paari protsendi võrra. See ei ole oluline näitaja. Aastal 2015 moodustas sigarettide aktsiis 99,11% tubakaaktsiisi tulust.

Tabel 10. Tubaka aktsiisitulu laekumine protsentuaalselt tubakatoode lõikes

Aasta	2009 (%)	2010 (%)	2011 (%)	2012 (%)	2013 (%)	2014 (%)	2015 (%)
Sigarettide aktsiis	98,47	97,79	98,99	99,06	99,04	99,15	99,11
Sigarillode aktsiis	0,46	0,53	0,53	0,58	0,57	0,55	0,58
Sigarite aktsiis	0,03	0,02	0,03	0,03	0,02	0,03	0,03
Muu tubakatoote aktsiis	1,03	1,66	0,45	0,33	0,37	0,26	0,27
Kokku	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Allikas: Autori koostatud, andmed Rahandusministeeriumist (17)

Alkoholi- ja tubakaaktsiisi tõusu põhjuseks on aktsiiside muutmine ning üldine hinnatõus. Inimeste sissetulekud on aastatega suurenenud ning see annab valitsusele põhjuse aktsiiside muutmiseks. Eestis on aktsiisid kehtestatud alates vabariigi taasiseseisvumisest. Alates 2004. a on Eestil kohustus muuta aktsiisimäärad Euroopa Liidu tasemele, kuna Euroopa Liidu eesmärgiks on alkoholi- ja tubakatoode turu võrdsustamine, et liikmesriikide vahel ei oleks nii suuri erinevusi.

Tabelis 11 on välja toodud, kuidas valitsus on viimasel aastal prognoosinud aktsiiside tõuse ning milline on olnud tegelik muutus. On näha, et 2013. aastal on alkoholiaktsiisi tulu prognoos ja tegelikkus olnud sama, tubakaaktsiisi tulu on olnud 3% suurem kui prognoositud. Aastal 2014 on prognoositav tulu alkoholiaktsiisist olnud tegelikust suurem, tubakaaktsiisiga on vastupidi. Aastal 2015 on tegelik aktsiisitulu olnud nii alkoholi- kui ka tubakaaktsiisil prognoositust väiksem.

Tabel 11. Alkoholi- ja tubakaaktsiisi laekumise prognoos ja tegelikkus (mln eurot)

Aktsiisi laekumine	Alkoholiaktsiis	Tubakaaktsiis
Prognoositav 2013	209	161,8
Tegelik 2013	209	166,6
Erinevus	0,0%	3,0%
Prognoositav 2014	225	175,4
Tegelik 2014	220	178,2
Erinevus	-2,2%	1,6%
Prognoositav 2015	240	185
Tegelik 2015	222,1	183,5
Erinevus	-7,5%	-0,8%

Allikas: Autori koostatud, andmed Rahandusministeeriumist (17)

Alkoholiaktsiisi laekumisest tuleks rohkem tulu, kui tõstetaks õlle, veini ja muude alkoholsete jookide aktsiisimäärasid rohkem kui 15%.

Väga suur tulu jääb riigil saamata, kuna liikvel on illegaalsed tooted. Illegaalsete toodete eest makse ei maksta. Tabelist 12 on näha, et 2004. aastal jäi riigil saamata 15 miljonit eurot tubakaaktsiisi ja 9,7 miljonit eurot alkoholiaktsiisi. Aastal 2008 hakkas salasigaretide levik vähenema, illegaalse alkoholi osakaal vähenes ka 2008. aastal, kuid 2010. aastal kasvas ning pärast seda on uuesti vähenenud. 2014. aastal jäi riigieelarvesse laekumata 41,8 miljonit eurot sigarettide eest ja 8,2 miljonit eurot alkoholi eest. Salasigaretidest saamata aktsiisi kasvu põhjuseks on see, et aktsiisi igal aasta tõstetakse ning suitsupakkide hinnad tõusevad.

Tabel 12. Riigieelarvesse laekumata jäänud aktsiis ja käibemaks

Näitaja	Ühik	2004	2006	2008	2010	2012	2014
Sigaretide illegaalse turu keskmine maht	mld sigaretti	0,56	0,61	0,69	0,66	0,65	0,43
Riigieelarvesse laekumata aktsiis	mln eurot	15	18,5	32,4	41,5	49,2	41,8
Riigieelarvesse laekumata käibemaks	mln eurot	5,5	6	9,8	15,6	19,5	16,7
Alkoholi illegaalse kaubanduse maht	mln l	2,6	2,1	1,7	2,3	1,8	1,4
Riigieelarvesse laekumata aktsiis	mln €	9,7	6,9	6,4	11,3	9,4	8,2
Riigieelarvesse laekumata käibemaks	mln €	3,9	2,6	2,8	4,8	4,4	3,6

Allikas: Autori koostatud, andmed Eesti Konjunktuuriinstituudi uuringutest (15 ja 16)

Illegaalse alkoholi ja sigarettide müüki ning tarbimist proovib riik takistada. Selleks eraldab valitsus Maksu- ja Tolliametile raha, et neil oleks vahendeid illegaalse kaubanduse vastu võitlemiseks. Valitsuse eesmärgiks on võimalikult palju salakaubandust pidurdada.

3.3. Alkoholi- ja tubakaaktsiisi muutuse mõju riigieelarvele tulevikus

Igal aastal koostab Eesti valitsus eelolevaks aastaks riigieelarve, kus prognoositakse tuleva aasta kulusid ja tulusid. Eesti riigieelarve peab olema kooskõlas Eesti riigi põhiseaduse ja riigieelarve seadusega. Uus, 2016. aasta riigieelarve lähtub Eesti riigi 2016.–2019. a eelarvestrateegiast.

8. mail 2015 esitati Riigikogu menetlusse ATKEAS-e muutmise seaduse eelnõu, mille kohaselt tõstetakse sigarettide ja suitsetamistubaka aktsiisimäärasid 8% võrra aastatel 2016–2018 ning 10% võrra aastatel 2019 ja 2020. Aktsiisimäärade tõstmise eesmärgiks on suurendada riigieelarve tulusid ja mõjutada tarbimist vähenemise suunas. (18)

Aastal 2016 peaks tubakaaktsiisi tõstmine tooma 22 miljonit eurot lisaraha, järgnevatel aastatel umbes sama palju või rohkem, kuna tubakaaktsiisi tõstetakse 8–10% aastas. Sigarite ja sigarillode aktsiisimäärade ei muudeta, sest lähiajal on kavas analüüsida nende toodete määra muutmist kahekomponendiliseks sarnaselt sigarettide aktsiisimääraga. (Tabel 13)

Tabel 13. Eesti valitsuse eelnõuga kehtestatud tubaka aktsiisimäärad aastateks 2015–2020

Aasta	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Miinumumaktsiis 1000 tk (€)	90	97,2	104,98	113,38	124,72	137,19
Fikseeritud määr 1000 tk (€)	46,5	58	63,5	69,5	77,5	86,5
Proportsionaalne määr 1000 tk (%)	34	30	30	30	30	30
Käibemaks (%)	20	20	20	20	20	20
Sigaretipaki hind, millele rakendub miinumumaktsiis (€)	2,6	2,61	0,77	2,93	3,15	3,38
Madalam sigaretipaki hind (€)	2,7	2,7	2,92	3,17	3,48	3,83

Allikas: Aktsiiside eelnõu (18)

Tubakaaktsiisi laekumise prognoosimisel on lähtutud Maksu- ja Tolliameti kuulistest andmetest tubakaaktsiisi laekumise kohta ning koguselistest andmetest sigarettide vabasse ringlusse lubamise kohta. 2016. aasta laekumine suureneb võrreldes 2015. aastaga 1,4%. (17)

Alkoholi aktsiisimäärasid tõstetakse 2016. aastal 15% varem kavandatud 10% asemel. Samuti tõstetakse 2019. ja 2020. aastal alkoholi, välja arvatud vein ja kääritatud jook (üle 6-mahuprotsendiline etanoolisisaldus), aktsiisimäärasid 10%. Üle 6-mahuprotsendilise etanoolisisaldusega veini ja kääritatud joogi aktsiisimäärasid tõstetakse 20% nii 2019. kui ka 2020. aastal. (18)

Aastal 2016 on planeeritud alkoholiaktsiisi laekumine 248,0 mln eurot. Alkoholi liikide lõikes jaotub alkoholiaktsiisi 2016. aastaks prognoositav 248,0 mln euro suurune laekumine järgmiselt: õllelt 55 mln eurot, veinilt 22 mln eurot, kääritatud jookidelt 18 mln eurot, vahetootelt 2 mln eurot ja muult (kangelt) alkoholilt 152 mln eurot. (17)

Alkoholiaktsiisist laekus 2015. aastal riigieelarvesse 222 mln eurot. 2016. aastal on eeldatav summa 248 mln, mis on 26 mln eurot rohkem. Alkoholiaktsiisi muutmine 10% võrra ei too kaasa aktsiiside eelarve suurenemist 10% võrra. See on nii sellepärast, et alkoholi- ja tubakatoodete aktsiisi tõstmine vähendab mõne protsendi võrra tarbimist.

Tabelist 14 on näha, et Eesti riigi valitsusel on plaan igal järgneval aastal tõsta aktsiisi 10%. Aktsiisimäära tõstmine toote hinnas suurt muutust ei too, kuid riigieelarvesse peaks laekuma

rohkem aktsiisitulu. Aktsiisitulu peaks suurenema, kuna valitsus on arvestanud, et inimeste keskmine brutosissetulek suureneb ning tarbijad aktsiisimäära muutust ei tunnetata.

Tabel 14. Eesti valitsuse eelnõuga kehtestatud alkoholi aktsiisimäärad eurodes aastateks 2015–2018

Toode	Ühik	2015	2016 +10%	2017 +10%	2018 +10%
Õlu	Etanoolisisalduse 1% kohta hektoliitris	7,22	7,94	8,73	9,6
Vein ja kääritatud jook (kuni 6%)	Hektoliiter	42,22	46,44	51,08	56,19
Vein ja kääritatud jook (üle 6%)	Hektoliiter	97,37	107,11	117,82	129,6
Vahetoode	Hektoliiter	207,93	228,72	251,6	276,76
Muu alkohol	Etanoolisisalduse 1% kohta hektoliitris	18,89	20,78	22,86	25,15

Allikas: Aktsiiside eelnõu (18)

Alkoholiaktsiisi laekumise prognoosimisel on arvestatud muu hulgas eratarbimise, keskmise palga ja alkoholi hinna prognoosidega ning aluseks on võetud Maksu- ja Tolliameti andmed alkoholi deklareeritud koguste kohta alkoholiliikide lõikes. 2016. aasta laekumise kasvuks on 11,7%, millesse panustab oluliselt ka plaanitav alkoholiaktsiisi 15%-line tõus alates 01.02.2016. (18)

Valitsus saaks ja peaks alkoholi- ja tubakaaktsiisi määrasid veel järsemalt muutma, et teenida tulusid riigikassasse ning vähendada tarbimist. Praegusel moel tulevikus muudetakse aktsiisid toovad igal aastal umbes 1–15% lisaraha riigieelarvesse. See summa võiks olla vabalt suurem, kuna 5–15%-line aktsiiside muutmine ei vähenda tarbimist nii palju, kui peaks. Riik peaks aktsiise tõstma ning kui on näha, et see vähendab oluliselt tarbimist, siis peaks jätma aktsiisi mingiks ajaks samale tasemele.

Kui valitsus tõstab tulevikus aktsiise, toob see kaasa ka lisalaekumise käibemaksult. Riik saab rohkem raha käibemaksu eest, sest käibemaks lisatakse aktsiisile juurde. Toote hinnale lisatakse aktsiis, need summad liidetakse ning arvestatakse kogusummalt käibemaks. Alkohoolsete jookide ja tubakatoote tarbimismaht elaniku kohta on suur ning aastatega see väheneb paar protsenti, mitte paarkümmend.

KOKKUVÕTE

Alkoholi- ja tubakaaktsiisi on muudetud pea iga aasta ja muudetakse edaspidi igal järgneval aastal. Muutmine mõjutab nii tarbija käitumist kui ka Eesti riigieelarvet. Lõputöös uuriti ja analüüsiti, mil määral alkoholi- ja tubakaaktsiisi muutmine mõjutab alkoholi ja tubaka tarbimist ning Eesti riigieelarvet.

Esimeses peatükis on alkoholi- ja tubakaaktsiisi teoreetiline käsitus. Selgitatakse, mis on alkoholi- ja tubakaaktsiis, millised alkoholi ja tubaka aktsiisimäärad on Eesti valitsuse kehtestatud ning millised nõuded on kehtestanud Euroopa Liit alkoholi- ja tubakaaktsiisile.

Järgnevas peatükis analüüsiti süvitsi aktsiisimäärade muutuse mõju alkoholi ja tubaka tarbimisele. Neil aastatel, kui aktsiisimäär on tõstetud, ei ole tarbimine oluliselt vähenenud. Kuni aastani 2008 toodete tarbimine kasvas. Aastal 2009 vähenes toodete tarbimine järsult, selle põhjuseks oli 2008. aastal alanud ülemaailmne majanduskriis. Kuid alatest aastast 2009 on tarbimine jäänud samaks või paari protsendi võrra langenud või tõusnud aastast olenevalt. Kui aktsiisimäärasid ei oleks tõstetud, oleks tarbimine suurenenud oluliselt rohkem, sest tarbijate sissetulekud kasvasid. Aktsiisimäärade tõstmine ei vähenda märgatavalt tarbimist, kuna tarbijate sissetulekud suurenevad ning tarbija ostukorvis olevate teiste toodete ja teenuste hinnad langevad.

Alkoholi aktsiisitulust toob kõige suurema osa kange alkoholi aktsiis (62% alkoholi aktsiisitulust). Tubaka aktsiisitulust 99% laekub sigarettide aktsiisist. Kõikide alkoholi ja tubaka tooterühmade aktsiisitulu on iga aasta suurenenud, v.a aastal 2015 kange alkoholi aktsiisitulu. Kange alkoholi aktsiisitulu vähenes 4,2%. Lähtudes Lafferi kõverast, on kange alkoholi aktsiisimäär sellises punktis, kus see on optimaalsest aktsiisimäärast kõrgem ning aktsiisitulu väheneb.

Töös selgus, et kangete alkoholsete jookide aktsiisi ei ole mõistlik tõsta. Tuleks keskenduda lahjade alkoholsete jookide kõrgemale maksustamisele. Lahjadel alkoholsetel jookidel ei ole illegaalset turgu ning aktsiisi tõstmine ei mõjuta toote hinda samaväärselt kui kangel alkoholil. Tarbijal on võimalik kanget alkoholi hinna tõustes osta illegaalselt turult. Aastal 2014 jäi riigil

saamata illegaalsete toodete eest 50 miljonit eurot: 41,8 miljonit eurot sigarettide eest ja 8,2 miljonit eurot alkoholi eest.

Lõputöös jõuti järeldusele, et tubaka- ja alkoholitoodete aktsiise tuleks tõsta igal aastal vähemalt 5% rohkem, et tarbijate käitumisharjumusi mõjutada. Praeguses tempos aktsiisimaksu tõstmine ei ole vähendanud tarbimist piisavalt. Tarbija käitumine ei ole muutunud, kuna ta sissetulek on samuti muutunud või teiste toodete hinnad on alanenud.

Selleks, et toodete aktsiisimäärad oleks võrdsemad, võiks kehtestada toodetele protsentuaalsed aktsiisimäärad. Praegu moodustab aktsiis kangel alkoholil ja sigarettidel üle 60% toote hinnast, lahjal alkoholil on see kolm korda väiksem. Töö autor leiab, et tuleks viia läbi uuring, analüüsides, kas protsentuaalne aktsiisi maksumäär oleks mõistlikum kui praegu kehtiv rahaline määr.

Tarbijate käitumise mõjutamiseks võiks kaaluda aktsiisimaksu avaldamist ostukviitungil või hinnasildil. Praegu ei ole piisavalt uuritud, kas see mõjutaks tarbimist või mitte.

Teiseks võimaluseks tarbimist vähendada on tõsta aktsiisimäärasid rohkem kui 10%. Õlle, veini ja lahjade jookide 60% aktsiisimäära tõstmine avaldab reaalselt mõju tarbijate käitumisele. Samuti tooks see märkimisväärselt lisatulu riigieelarvesse. Kange alkoholi ja sigarettide aktsiisi ei ole mõistlik nii äkiliselt tõsta, sest siis on oht salakaubanduse tekkeks.

VIIDATUD KIRJANDUS

1. Aktsiisimäärad. Maksu- ja Tolliamet. [WWW]
<http://www.emta.ee/et/ariklient/aktsiisid-vara-hasartmang/aktsiisidest> (12.01.2016).
2. Alkoholi poliitika roheline raamat. (2014). Sotsiaalministeerium. [WWW]
http://www.tai.ee/images/PDF/Alkoholipoliitika_roheline_raamat.pdf (11.01.2016).
3. Alkoholi turg 2014. AS Emor uuring. (2015). [WWW]
<http://www.agri.ee/sites/default/files/content/uuringud/2015/uuring-2015-alkoholiturg-2014-04.pdf> (01.12.2016).
4. **Arrak, A.** Maksud ja majanduskasv ehk mõningatest väärarusaamadest seoses maksudega. *Eesti Maksumaksjate Liit* [WWW]
<http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=108> (17.12.2016).
5. Terviseedendajad: kütuse asemel võiks tõsta lahja alkoholi aktsiisi. *Pealinn*. [WWW]
<http://www.pealinn.ee/koik- uudised/terviseedendajad-kutuse- asemel-voiks-tosta-lahja-alkoholi-aktsiisi-n142479> (12.01.2016).
6. Consumption Tax Trends 2014. – *OECD Publishing*. [WWW]
http://www.oecd-ilibrary.org/taxation/consumption-tax-trends-2014_ctt-2014-en (12.01.2016)
7. E-sigarettide maksustamine. *Eesti Kaubandus-Tööstuskoda* [WWW]
<http://www.koda.ee/ettevotjate-esindamine-2/majanduspoliitika/aktuaalsed-eelnoud/e-sigarettide-maksustamine/> (03.04.2016)
8. Excise Duties. – European Commission. [WWW]
http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/excise_duties/gen_overview/index_en.htm (02.03.2016).
9. Kaudsed maksud. Euroopa Liidu teemalised teabelehed. [WWW]
http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/et/displayFtu.html?ftuId=FTU_5.11.3.html (03.03.2016).
10. **Lehis, L.** (02.02.2016). Maksumaksja 2016-02-02. Raadiosaade. Kuku taskuhääl. [WWW] <http://podcast.kuku.postimees.ee/saated/maksumaksja/page/2/> (04.03.2016).

11. **Lehis, L.** (2007). Aktsiiside olemusest, ajaloost ja põhimõtetest. *Eesti Maksumaksjate Liit*. [WWW]
http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/item.php?itemid=588#_ftn1
(04.03.2016)
12. **Lohk, M.** (2014). Nikotiiniga e-sigaretid vähendavad tubakaaktsiisi laekumist. [WWW]
<http://tarbija24.postimees.ee/3018613/nikotiiniga-e-sigaretid-vahendavad-tubakaaktsiisi-laekumist> (02.04.2016)
13. **Marrandi, H.** (2013). Taas aktsiisipoliitikast ja piirikaubandusest. *MTA pressiteade*. [WWW] <http://www.maksumaksjad.ee/modules/smartsection/print.php?itemid=1406>
(15.01.2016).
14. **Orro, E.** (2015). Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis. – Aastaraamat 2015. Tallinn: Eesti Konjunktuuriinstituut.
15. **Orro, E.** (2015). Illegaalse alkoholi tarbimine ja kaubandus Eestis 2014. Tallinn: Eesti Konjunktuuriinstituut.
16. **Orro, E.** (2015). Illegalsete tubakatoodete tarbimine ja kaubandus Eestis 2014. Tallinn: Eesti Konjunktuuriinstituut.
17. Riigieelarve ja majandus. Rahandusministeerium. [WWW]
<http://www.fin.ee/riigieelarve-ja-majandus> (13.03.2016).
18. Seletuskiri sotsiaalmaksuseaduse, tulumaksuseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu juurde [WWW]
<http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/e102c9fb-390a-4d82-bbad-3f1c2032bf26/Sotsiaalmaksuseaduse,%20tulumaksuseaduse%20ja%20teiste%20seaduste%20muutmise%20seaduse%20eeln%C3%B5u%20%2841%20SE%20I%29/>
(08.04.2016).
19. **Sijbren, C.** (2005). *Economics and Politics of Excise Taxation: Smoking, Drinking, Gambling, Polluting and Driving*. Oxford: Oxford University press. 245 p.
20. **Tammert, P.** (2003). *Maksundus*. Tallinn: OÜ Aimwell. 349 lk.
21. Tubakaaktsiisi analüüs KPMG Advokaadibüroo, 2015.
22. Tubakatarvitamise olukord ja trendid Eestis. [WWW]
23. <http://www.terviseinfo.ee/et/valdkonnad/tubakas/tubakatarvitamine/tubakatarvitamisest-eezis> (10.02.2016).
24. WHO Global Status report on alcohol and health, 2014. Genova, Switzerland: WHO 2014. [WWW]

http://www.who.int/substance_abuse/publications/global_alcohol_report/en/

(15.03.2016).

25. WHO Report on the global tobacco epidemic, 2015: raising taxes on tobacco. Geneva, Switzerland: WHO, 2015. [WWW]

26. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/178574/1/9789240694606_eng.pdf

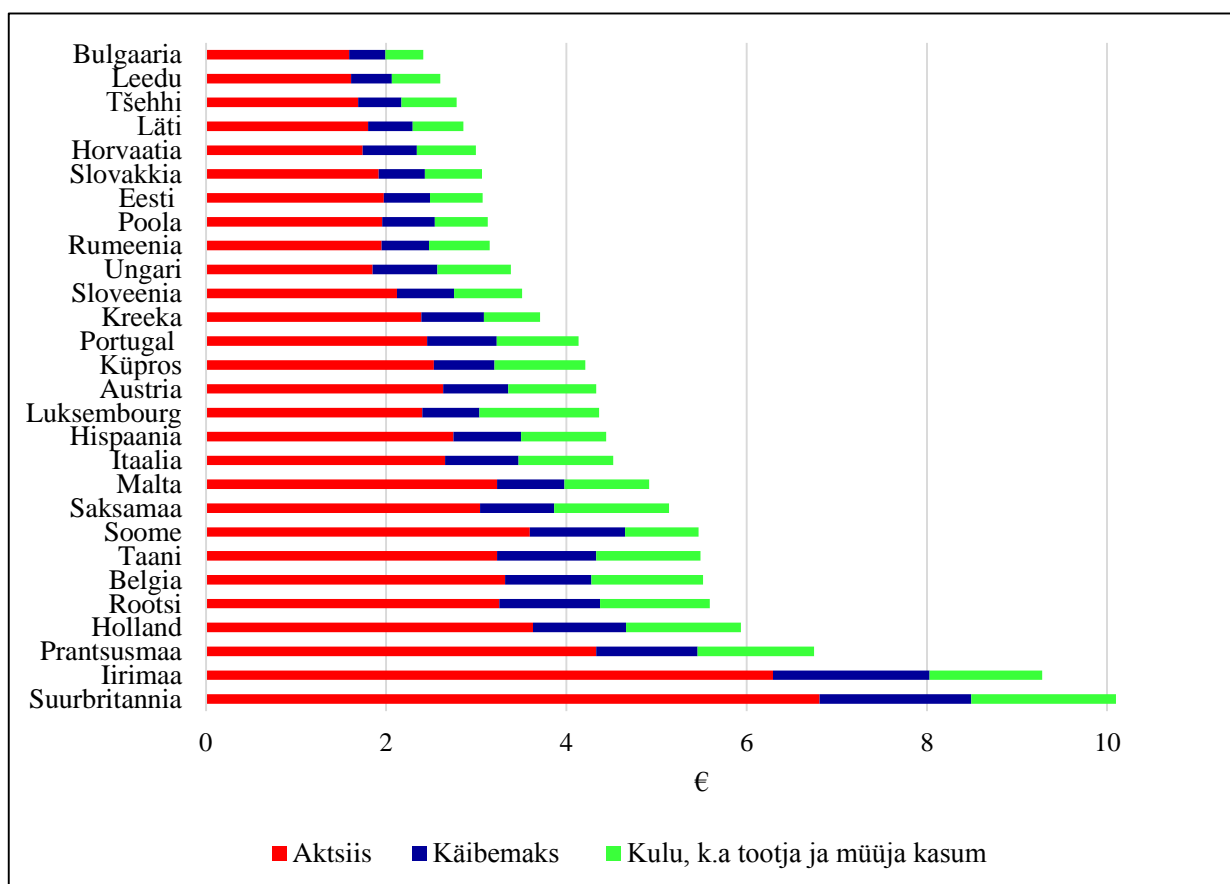
(15.03.2016).

LISAD

Lisa 1. Sigarettide aktsiisimäärad Euroopa Liidus

	Kaalutud keskmine hind, € / 1000 tk	Fikseeritud määr € / 1000 tk	Proportsionaalne määr jaehinnast, %	Aktsiis hinnast, %	Käibemaks hinnast, %	Maksud kokku hinnast, %
Iirimaa	464	271,96	9,20	67,81	18,70	86,51
Suurbritannia	504,95	257,21	16,49	67,43	16,67	84,10
Bulgaaria	120,67	51,64	23,00	65,79	16,67	82,46
Soome	273,35	37,5	52,00	65,72	19,35	85,07
Malta	245,91	100	25,00	65,67	15,25	80,92
Kreeka	185,4	82,5	20,00	64,50	18,70	83,20
Eesti	153,5	46,5	34,00	64,29	16,67	80,96
Prantsusmaa	337,47	48,75	49,71	64,15	16,67	80,82
Läti	142,83	54,2	24,99	62,94	17,36	80,30
Slovakkia	153,17	59,5	23,78	62,63	16,67	79,30
Poola	156,42	48,7	31,41	62,54	18,70	81,24
Leedu	130	48,08	25,00	61,98	17,36	79,34
Rumeenia	157,45	75,49	13,99	61,94	16,67	78,61
Hispaania	222	24,1	51,00	61,86	16,96	78,82
Holland	296,83	178,28	1,09	61,15	17,36	78,51
Austria	216,5	45	40,00	60,79	16,67	77,46
Tšehhi	139,04	46,91	26,99	60,73	17,36	78,09
Sloveenia	175,5	68,83	21,18	60,40	18,03	78,43

Belgia	275,74	39,52	45,84	60,17	17,36	77,53
Küpros	210,5	55	33,99	60,12	15,97	76,09
Portugal	206,68	88,2	16,71	59,38	18,70	78,08
Saksamaa	256,98	96,3	21,74	59,21	15,97	75,18
Taani	274,43	158,86	1,00	58,89	20,00	78,89
Itaalia	226	17,34	51,03	58,70	18,03	76,73
Rootsi	279,58	159,99	0,99	58,22	20,00	78,22
Horvaatia	149,82	30,1	38,00	58,09	20,00	78,09
Luksemburg	218,05	18,39	46,65	55,08%	14,53	69,61
Ungari	169,14	50,19	25,00	54,67	21,26	75,93

Andmed: Euroopa Komisjon

Lisa 2. Tubakatoodete aktsiisimäärad 2009–2014

Toode	Aktsiisimäärad (€)						
	1.07.2008	1.07.2009	1.01.2010	1.01.2011	1.01.2012	1.01.2013	1.01.2014
Sigaretid, 1000 tk fikseeritud määr	31,96	32,05	33,65	38,35	42,18	45	46,5
Sigaretid, proportsionaalne määr	26%	31%	33%	33%	33%	33%	34%
Sigaretid, 1000 tk	63,91	63,98	67,31	73	80	84,8	90
Sigar/sigarillo, 1000 tk	159,79	160,25	160,25	191,73	191,73	211	211
Suitsetamis-/närimistubakas, 1 kg	25,57	29,16	29,16	55,79	55,79	61	61

Lisa 3. Alkohoolsete jookide aktsiis EL-i riikides

Alkohoolsete jookide aktsiis Euroopa riikides (seisuga 01.01.2015) € liitri 100% alkoholi kohta

Toode	Kanged alkohoolsed joogid	Vahetoode	Vein	Õlu
ELi minimumaktsiisimäär	5,50	2,50	0,00	1,87
Bulgaaria	5,62	2,56	0,00	1,92
Horvaatia	6,93	3,63	0,00	5,23
Hispaania	9,13	2,39	0,00	2,49
Küpros	9,57	2,50	0,00	6,00
Itaalia	10,36	4,93	0,00	7,60
Tšehhi	10,36	4,73	0,00	2,91
Luksemburg	10,41	3,72	0,00	1,98
Ungari	10,74	4,57	0,00	5,22
Rumeenia	10,75	9,85	0,00	2,21
Slovakkia	10,80	4,68	0,00	3,59
Austria	12,00	4,44	0,00	5,00
Portugal	12,89	3,93	0,00	4,86

Leedu	12,92	6,44	5,82	2,71
Saksamaa	13,03	8,50	18,18	1,97
Sloveenia	13,20	7,33	5,92	12,10
Läti	13,38	5,53	0,00	3,10
Malta	13,50	8,33	0,00	4,33
Poola	13,64	4,23	3,44	4,65
Holland	16,86	8,29	8,03	9,50
Prantsusmaa	17,31	10,43	0,34	7,38
Eesti	18,89	11,55	8,85	7,22
Taani	20,15	11,61	14,18	7,53
Belgia	21,25	6,70	5,20	4,62
Kreeka	24,50	5,67	0,00	6,50
Suurbritannia	36,26	26,01	31,93	24,08
Iirimaa	42,57	34,25	38,62	22,55
Soome	45,44	37,22	30,82	32,05
Rootsi	56,25	32,19	25,16	21,33
Island	73,00	73,00	43,00	33,00
Norra	88,00	57,00	57,00	57,00

Andmed: Euroopa Komisjon (8)

Lisa 4. Õlle ja kange alkoholi aktsiisi arvutused

Alkoholne jook	Aksiisimäär (etanoolisisaldus ühe mahuprotsendi kohta hektoliitris)	Kangus (%)	Aksiis (€)
Lahja õlu	8,30 €	4,7	0,19
Kange õlu		7	0,29
Tekiila	21,72 €	35	4,34
Viin		40	3,8

Allikas: Andmed Maksu- ja tolliamet (1), autori arvutused

Lisa 5. Alkoholi aktsiisimäärad

Toode	Kääritatud jook või vein	Kääritatud jook või vein	Õlu	Vahetoode	Muu alkohol (kange alkohol)
Ühik	100 l ≤6%	100 l >6%	etanooli 1 mahuprotsendi kohta 100 liitris	100 l	100 liitri 100% alkoholi kohta
1.01.2000	20,77	66,47	3,52	102,26	926,72
1.05.2004	20,77	66,47	3,52	102,26	926,72
1.01.2005	21,79	66,47	3,71	107,37	971,46
1.01.2008	24,03	66,47	4,09	118,36	1073,72
1.07.2008	28,82	66,47	4,92	142,01	1291,02
1.01.2010	31,70	73,11	5,43	156,20	1418,84
1.02.2012	33,30	76,80	5,70	164,00	1490,00
1.01.2013	34,97	80,64	6,00	172,20	1565,00
1.01.2014	36,71	84,67	6,28	180,81	1643,00

Allikas: EMTA (1)

Lisa 6. Alkohoolsete jookide Protsentuaalselt aktsiis

Toode	Hind (€)	Aktsiis 2016 (€)	% hinnast
Õlu A. Le Coq Premium 500 ml (4,7%)	1,10	0,19	17,27
Õlu Shepherd Neame Double 500 ml (5,2%)	2,89	0,21	7,27
Siider Kiss Pirni 4,5% 500 ml Siider	1,40	0,23	16,43
Vein Gran Castillo Shiraz 750 ml	4,50	0,80	17,78
Vein Grand Noir Cabernet Shira 750 ml	8,00	0,80	10,00
Viin Valge Viin 40% 500 ml	6,75	4,34	64,30

Allikas: Autori arvutused, andmed SuperAlko koduleht ja Maksu- ja Tollianet (1)

Lisa 7. Riigieelarvesse laekunud aktsiisitulu kaubagrupiti

	2011 (€)	2012 (€)	2013 (€)	2014 (€)	2015 (€)	% toote hinnast 2015
Õlleaktsiis	36,0	38,2	41,2	42,1	46,7	17
Veiniaktsiis	12,2	14,0	15,3	16,6	19,3	16
Kääritatud joogi aktsiis	10,6	12,2	13,9	14,1	15,1	18
Muu alkoholi aktsiis	118,6	129,7	137,4	145,8	139,6	64
Sigarettide aktsiis	143,1	156,8	165,1	176,6	181,8	64

Allikas: Autori koostatud, andmed Rahandusministeeriumist (17)

SUMMARY

THE EFFECTS OF ALCOHOL AND TOBACCO EXCISE DUTY CHANGES TO THE ALCOHOL AND TOBACCO CONSUMPTION AND TO THE ESTONIAN STATE BUDGET

Marit Malm

Language: Estonian

Figures: 16

Pages: 46

Tables: 14

References: 24

Appendixes: 7

Keywords: alcohol and tobacco excise duty, consumption, income, consumer price index, state budget, Laffer curve, illegal alcohol and tobacco.

In the recent years government has increased alcohol and tobacco excise duties. In the summer 2015 and in the end of the year, there was a message in the news that the excise duties will raise again. The need to tax harmful products to environment and health, are more and more exploited. The aim of the alcohol and tobacco excise duty raising is to reduce the consumption and to increase the State Budget.

The aim of the thesis is to analyze and estimate how the alcohol and tobacco excise duties affects alcohol and tobacco consumption and the Estonian State Budget.

Quantitative research method is used in this thesis. Four research tasks were raised:

- 1) to analyze the effects of the alcohol and tobacco excise duty changes to alcohol and tobacco consumption;
- 2) to estimate, how the excise duty changes, income changes and consumption is related;
- 3) to analyze the effects of the alcohol and tobacco excise duty changes to Estonian State Budget;
- 4) to estimate the effects of the alcohol and tobacco excise duty changes to Estonian State Budget in the future.

Thesis author did not carry out the research of the alcohol and tobacco consumption. Instead of that the author used previous researches, which were carried out by Estonian Institute of Economic Research. The data of consumer income, consumer price index and Estonian tax

revenue is taken from Estonian Statistics database. Additional data is taken from Ministry of Finance, Tax and Customs Board. Microsoft Excel is used to process data in this thesis.

In the first chapter there is theoretical discussion about liquor- and tobacco tax. In the second chapter there is excise duty changes impact to liquor and tobacco consumption, profoundly analyzed. In these years when the excise duty is raised, the consumption is not significantly decreased. Up to the year 2008 the products consumption increased. In the year 2009 the products consumption decreased dramatically, this was the consequence of the economic recession in the year 2008. But from the start of year 2009 the consumption is stable - decreased a few percent or increased depending of the year. If the excise-rate had not been raised, the consumption rate would have been significantly higher, because the consumers salary increased. The excise duty raising does not considerably minimize the consumption, because the consumers incomings are increasing and the other goods prices in the shopping basket are decreasing.

The strong liquor excise (62% from the liquor excise- profit) brings the highest part of liquor excise-profits. 99% of the tobacco excise- profit comes from tobacco excise. All the liquor and tobacco product- groups excise- profits have been increasing every year, apart from the year 2015 strong liquor excise- profit. Strong liquor excise- profit decreased 4,2%. Emanating from the Laffer's curve, the strong liquors excise duty is at that point, where it is higher from the optimal excise duty and the excise- profit decreases.

Thesis came around to the fact that, raising strong liquor excise duty is not reasonable. Should concentrate on weak liquor higher taxing. Weak liquor does not have illegal market and excise rising does not affect products price equivalent to strong liquor. Consumer is able to buy strong liquor from the illegal market, when the price increases.

The thesis reached to a conclusion that, tobacco- and liquor products excise should be raised every year by 5% more, to change consumer behavior habits.

In order to excise- rates being equal, percental excise- rates should be established to products. Thesis author finds that a study must be performed, analyzing, if percental excise duty is more reasonable than the financial rate valid now.

Excise- charge should be added to the receipt or price tag, to influence consumers behaving. Right now this is not examined enough, does this affect consuming or not.

Second opportunity to reduce consuming is to raise excise- rates more than 10%. Raising beer, wine and other weak liquor drinks excise duty by 60% will affect consumer behaviors. It would bring significant extra income to the government budget. Raising strong liquor and tobacco excise rapidly is not reasonable, because the danger of illegal marketing formation.

Deklareerin, et käesolev lõputöö, mis on minu iseseisva töö tulemus, on esitatud Tallinna Tehnikaülikooli diplomi taotlemiseks ning selle alusel ei ole varem taotletud akadeemilist kraadi ega diplomit.

Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjanduslikest allikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Autor:
(Marit Malm, 30. mai 2016)

Üliõpilaskood: 121407 BDMR

Töö vastab kehtivatele nõuetele.

Juhendaja:
(Pille Kaarlõp, 30. mai 2016)

Kaitsmisele lubatud: ”.....” 2016
TTÜ TK kaitsmiskomisjoni esimees:

.....
(nimi, allkiri)